БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 18 (6453) | 1953 оной январиин 25, воскресенье | Сэн 20 мүнгэн

Бурят-монгол языкознаниие саашадань хүгжөөе

Агууехэ Октябрьска социалистическэ революциин илаһанай һүүлээр манай орондо ленинско-сталинска сэсэн мэргэн национальна политикые бэелүүлһэнэй ашаар бурят-монгол шэнэ социалистическэ наца бии болоод, урган мандажа байна. Коммунистическэ партиин, Советскэ правительствын, арадуудай вождь нүхэр Сталинай үдэр бүриин анхаралаар хүреэлэгдэһэн бурят-монгол арад удхаараа социалистическэ, формоороо национальна культураяа үзэгдөө дуулдаагүй түргэнөөр хүгжөөжэ байна.

Советскэ засагай үедэ манай арадай дундаһаа национальна шэнэ интеллигенци: эрдэмтэд, уранзохёолшод, оршуулагшад, хэблэлэй хүдэлмэрилэгшэд, багшанар болон бусад олон мэргэжэлтэд ургажа гаранхай. Бурят-монгол арадай литературна хэлэн бии болоод, хүгжэжэ байна.

«Национальна хэлэн болбол национальна культурын формо мүн» гэжэ агууехэ Сталин һургадаг. Эгээл нимэһээ урдань өөрын үзэг бэшэггүй байһан манай бурят-монгол арадай хэлэ бэшэгые саашадань хэлбэришэгүйгөөр хүгжөөхэ гээшэ тон шухала удхашанартай хэрэг мүн.

Манай литературна хэлэнэй хүгжэлтын түүхэдэ бурят-монгол үзэг бэшэгые хуушан латаһааород алфавидта оруулһан ябадал политическэшье, практическаашье талаараа тон ехэ удхашанартай байгаа. Тэрэ сагһаа хойшо литературна хэлэнэймнай ургалта улам түргэдөө. Мүнөө шэнэ алфавит дээрэ хэблэгдэһэн уранһайханай, политическэ, научна ба һуралсалай литература өлбэг бии. Марксизм-ленинизмын классигуудай, дэлхэйн ба ородой литературын эрхим зохёолнуудые манай республикын үргэн ниитэ ажалшад түрэлхи хэлэн дээрээ шудалха, уншаха хүсэд дүүрэн арга боломжотой болонхой.

Хэлэн тухай И. В. Сталинай һургаал бурят-монгол языкознаниин проблемэнүүдые үнэхөөрөө научнаар, марксистскаар шиидхэхэ зам нээжэ үгөө.

Ушар нимэһээ бурят хэлые шэнжэлхэ, литературна хэлэеэ улам нарижуулан хүгжөөхэ талаар бии байһан элдэб дутагдалнууд, шиидхэгдээгүй асуудалнууд, арсалдаата зүйлнүүдые элирүүлжэ, бодото научна ёһоор тайлбарилха зорилго үглөөдэр нээгдэхэеэ байгаа научна конференциин үмэнэ табигдана.

Хэлэн тухай Н. Я. Маррын «Шэнэ һургаал» гэдэгэй зүгһөө советскэ языкознанида сүйд түбэг татаһанһаань боложо, манайшье хэлые шэнжэлгэдэ алдуутай зүйлнүүд гараа һэн. Гадна, манай хэлэнэй грамматическа байгуулгые шэнжэлгэдэ элирүүлэгдээгүй, дутуутай зүйлнүүд илангаяа олон байха юм. Жэшээлхэдэ, бурят хэлэнэй хэлэлгын хубинууд мүнөө хүрэтэр нарииаар тодорхойлогдоодүй, нүхэсэл мэдүүлэл ба оборотууд хоёрой хоорондохи илгаа ёһоор элирүүлэгдээгүй. Эдэ мэтын гол шухала асуудалнуудаар олон янзын һанамжа научна зохёолнууд соо хэлэгдэдэг дээрэһээ шалтагаалжа, һургуулинуудта бурят хэлэ зааха хэрэг гүйсэд түхэлөө оложо шадаагүй байна. Имэ байдалые саашадаа үни удаан тэсэхын аргагүй.

Бурят хэлэнэй диалектнүүдые шэнжэлхэ ябадал бахим баримталмаар үрэ дүнгөө үгэжэ шадаагүй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, нютаг нютагуудай диалектнүүдэй тоо, тэдэнэй хоорондохи хилэ үшөөл тодорхойлон элирүүлэгдээдүй. Гадна, нэгэ тээһээ — литературна хэлэнэй, нүгөө тээһээ—нютаг нютагуудай диалектнүүдэй хоорондын харилсаан тухай асуудал шууд шиидхэгдээгүй зандаа. Тиин эдэ асуудалнуудай шиидхэбэрине олохо гэжэ илангаяа языковедүүд оролдохо уялгатай.

Манай литературна хэлэнэй орфографиие (бэшэгэй дүримые) абажа харахада, гол түлэб болохотойшье һаа, дутуу дунда зүйлнүүдтэй юм. Тиимэ ушарһаа тэрэниие юрэнхы дээрэнь хинан шалгаха, илангаяа абтаһан үгэнүүдые бэшэхэ дүримүүдтэ тусгаар анхаралаа хандуулха шухала байна.

Ород хэлэнһээ бурят хэлэн дээрэ болгожо хэһэн оршуулганууд мүн лэ хэдэ хэдэн гол алдуунуудтай: манай оршуулгашад ород хэлэнэй найруулгын түхэлые даган һажаалгадаг, үгын удхые багсаан тухайлжа оршуулдаг, хэлэнэй стилистическэ илгаануудые хайхардаггүй заншалтай байна. Оршуулгын шанарые бүхы талаарнь һайжаруулхын тула оршуулгашад эдэ алдуунуудаа дары заһаха ёһотой.

Дээрэ заагдаһан дутуу дундануудые усадхахын ба арсалдаата асуудалнуудые шиидхэхын тула манай республикын эрдэмтэд, уранзохёолшод, оршуулгашад, хэблэлэй хүдэлмэрилэгшэд болон бусад мэргэжэлтэд хэлэн тухай сталинска һургаалые баримталан, шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгые үргэнөөр дэлгэрүүлжэ, болохоёо байгаа конференциин хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаха ёһотой. Ушар юуб гэхэдэ, **«һанамжануудай тэмсэлгүйгөөр, сүлөөтэй шүүмжэлэлгүйгөөр ямаршье наука хүгжэжэ ба амжалта туйлажа шадахагүй гэжэ бүгэдэндэ мэдээтэй»** гэжэ нүхэр Сталин һургана.

Партиин түүхэтэ XIX съездын шиидхэбэринүүд дотор арадуудай культурые, гэгээрэл болбосоролые хүгжөөхэ талаар тон ехэ зорилгонууд табигданхай. Бурят-монгол хэлэнэй асуудалнуудые зүбөөр, үрэ ехэтэйгээр, бодото научна ёһоор шиидхэлтэ хадаа партиин табиһан тус программые бэелүүлгэдэ ехэхэн оруулалта болохо байһаниинь дамжаггүй.

Главна Туркменскэ каналай зонодо

АШХАБАД. (ТАСС). Баруун ба центральна Кара-Кумада, Главна Туркменскэ каналаар уһалагдаха газарнуудта каракулева хони үсхэбэрилдэг дүрбэн совхоз мүнөө бии юм. Уужам дайда — хоёр миллион шахуу гектар газар уһагүй дээрэһээ мүнөө ашаглагдадаггүй. Май һарадашье эндэ ургамалнуудынь аяма халуун наранда шарагдан хатадаг. «Туркменсовхозстрой» гэжэ трест энэ газарые уһалха хүдэлмэринүүдые бэелүүлхэ байна. 14 шэнэ совхозууд эндэ байгуулагдахаар хараалагдаба. «Гипросовхозвод» гэжэ туркменскэ экспедици «Казанджик» совхозой бэлшээриие шэнжэлэн дүүргээд, материалнуудаа болбосоруулжа байна. Тус экспедици февральда «Сайван» совхозой газарые шэнжэлжэ эхилхэнь.

Кинотеатрнуудай барилгануудай типовой проект

Сталинскэ табадахи табанжэлэй турша соо городуудта, хүдэлмэришэдэй посёлогуудта ба колхозуудта кинотеатрнуудай барилгын типовой проектнүүд «Гипрокино» гэжэ проектнэ институдай архитектурна мастерскойнуудта зохёогдожо дүүрэбэ.

Өөһэдынгөө архитектураар ба дотоодынгоо түсэблэлгөөр ондо ондоо байшангуудай 23 проект зохёогдоо. Кинотеатрнууд нэгэ ба хоёр залтайгаар, 150-һаа 800 хүрэтэр һууритайгаар баригдаха байна.

(ТАСС).

АЖАЛШАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ УЛАН-УДЫН ГОРОДСКОЙ СОВЕДЭЙ 17-дохи СЕССИИЕ ЗАРЛАХА ТУХАЙ

Ажалшадай депутадуудай Улан-Удын городской Соведэй Гүйсэдхэхэ Комитет ажалшадай депутадуудай городской Соведэй (гурбадахи зарлалай) 17-дохи сесси 1953 оной январиин 28-най средада, үдэшын 7 часта Бурят-Монголой театрын байра соо (Ленинэй улица, № 46) болохо гэжэ городской Соведэй депутадуудай мэдээндэ хүргэнэ.

Ажалшадай депутадуудай Улан-Удын городской Соведэй Гүйсэдхэхэ Комитет.

1952 ондо СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбые дүүргэлгын дүнгүүд тухай

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи Центральна Статистическэ Управлениин мэдээсэл

1952 ондо промышленностиин, хүдөө ажахын ба транспортын хүгжэлтэ, капитальна барилга, эд товарай эрьесые дэлгэрүүлгэ ба арадай ажабайдалай материальна ба культурна хэмжээнэй дээшэлэлтэ нимэ тоо мэдээнүүдээр харуулагдана гэбэл:

I.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬДА ҮЙЛЭДБЭРИИН ТҮСЭБЫЕ ДҮҮРГЭЛГЭ

1952 ондо **валовой продукциие** үйлэдбэрилгын жэлэй түсэб промышленностиин талаар бүхы дээрээ 101 процент дүүргэгдээ. Промышленностиин валовой продукци үйлэдбэрилгын жэлэй түсэбые тус тус министерствонүүд нимээр дүүргээ гэбэл:

	1952 оной жэлэй түсэбые дүүргэлгын процент
Хара металлургиин министерство	103
Үнгэтэ металлургиин министерство	100
Нүүрһэнэй промышленностиин министерство	100.2
Нефтяной промышленностиин министерство	100,7
Электростанцинуудай министерство	100.9
Химическэ промышленностиин министерство	102
Электропромышленностиин министерство	102
Хэлхээ холбооной хэрэгсэлнүүдэй промышленностиин министерство	100,9
Саарһанай ба модо болбосоруулха промышленностиин министерство	102
Хүндэ машина бүтээлгын министерство	99
СССР-эй ой модоной промышленностиин министерство	90
Автомобильна ба тракторна промышленностиин министерство	102
Станок бүтээлгын министерство	100,5
Машина бүтээлгын ба прибор бүтээлгын министерство	100,7
Барилгын ба харгын машина бүтээлгын министерство	104
Транспортна машина бүтээлгын министерство	96
Хүдөө ажахын машина бүтээлгын министерство	96
СССР-эй барилгын материалнуудай промышленностиин министерство	99
СССР-эй хүнгэн промышленностиин министерство	100,6
СССР-эй загаһанай промышленностиин министерство	94
СССР-эй мяханай ба һүнэй промышленностиин министерство	100,5
СССР-эй эдеэ хоолой промышленностиин министерство	103
СССР-эй хлопководствын министерствын промышленна предприятинууд	99,9
Зам харилсаанай министерствын промышленна предприятинууд	100
СССР-эй элүүрые хамгаалгын министерствын промышленна предприятинууд	103
СССР-эй кинематографиин министерствын промышленна предприятинууд	107
СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи полиграфическа промышленностиин, издательствонуудай ба номой худалдаа наймаанай хэрэгүүдые эрхилхэ Главна Управлениин промышленна предприятинууд	104
Союзна республиканууда нютагай промышленностиин министерствонүүд ба Нютагай түлишын промышленностиин министерствонүүд	103
Олзоборилгын кооперации	102

1952 ондо ехэ хэмжээнэй промышленна продукци: шэрэм, булад, прокат, булад трубанууд, үнгэтэ зарим металлнууд, нүүрһэ, нефть, бензин, керосин, дизельнэ түлишэ, байгаалиин газ, хүсэ үгэгшэ трансформаторнууд, хүнгэн автомобильнууд, шарикоподшипнигууд, экскаваторнууд, бульдозернууд, металл зүһэхэ станогууд, каустическа ба кальцинированнэ содонууд, минеральна үтэгжүүлгэнүүд, хүдөө ажахын культурануудай дайсадтай ба бог үбһэнүүдтэй тэмсэхэ хорото химикадууд, будагууд ба бусад химикадууд, автопокрышканууд, сонхын шэл, шифер, саарһа, нооһон ба торгон бүдүүд, оймһоной зүйлнүүд, велосипедүүд, фотоаппарадууд, пианино ба рояльнууд, мүн сыр, үдхэрүүлэгдэһэн һү, кондитерска зүйлнүүд, сай, виноградна архи, папиросонууд, зуруул ба бусад түхэлэй промышленна продукци түсэбһөө галуур бүтээн гаргагдаа.

Үнгэрэгшэ жэлдэ промышленна продукциин шанар һайжараа. Гэбэшье, зарим предприятинууд продукциин шанарай ба сортын талаар үгтэһэн даалгабаринуудые эбдэжэ, үйлэдбэридэ голодһо гаргана.

Промышленностиин хэдэн олон һалбаринуудта тогтоогдоһон ассортиментын ёһоор үйлэдбэриин түсэбүүд дүүргэгдэнэгүй. Жэшээлхэдэ, Хүндэ машина бүтээлгын министерство 1952 ондо зарим түхэлэй энергетическэ түхеэрэлгэнүүдые бүтээн гаргаха түсэбөө, Станок бүтээлгын министерство—зарим түхэлэй станогуудые, Хүдөө ажахын машина бүтээлгын министерство—хүдөө ажахын зарим машинануудые, СССР-эй барилгын материалнуудай промышленностиин министерство—зарим түхэлэй цемент үйлэдбэрилэн гаргаха түсэбөө дүүргээгүй. СССР-эй ой модоной промышленностиин министерство барилгын модо шэрэхэ түсэбөө дүүргээгүй.

II.

ПРОМЫШЛЕННА ПРОДУКЦИ ҮЙЛЭДБЭРИЛГЫН УРГАЛТА

1952 ондо шухала зүйлнүүдэй промышленна продукциие үйлэдбэрилгэ 1951 онойхитой сасуулхада нимээр хубилаа гэбэл:

	1951 онойхитой сасуулхада 1952 он процентээр.
Шэрэм	114
Булад	110
Прокат	112
Түмэр замай рельсэнүүд	153
Булад трубанууд	114
Зэд	115
Цинк	124
Туулга	117
Нүүрһэ	107
Нефть	112
Бензин	126
Дизельнэ түлишэ	134
Байгаалиин газ	102
Электроэнерги	113
Троллейбусууд	11.2 дахин
Автомобильнууд	107
Шарикоподшипнигууд	117
Нефтеаппаратура	144
Металлургическа түхеэрэлгэ	112
Нэгэ удхуургай томо экскаваторнууд	107
Олон удхуургай экскаваторнууд	122
Паровой турбинанууд	108
Томо гидротурбинанууд	124
Турбогенераторнууд	130
Гидрогенераторнууд	138
Электрическэ томо машинанууд	107
Автопогрузчигууд	103
Электромоторнууд	106
Электролампанууд	109
Станок бүтээлгын министерствын металл зүһэгшэ станогууд	103
Химическэ түхеэрэлгэ	128
Эрэлгын машинанууд	118
Нэхэлгын станогууд	139
Счетно машинанууд	153
Тракторнууд	107
Свеклокомбайнууд	119
Тракторна косилканууд	120
Ороoһо сэбэрлэхэ машинанууд	107
Каустическа содо	111
Кальцинированнэ содо	121
Минеральна үтэгжүүлгэнүүд	108
Хүдөө ажахын культурануудай дайсадтай ба бог үбһэнүүдтэй тэмсэхэ хорото химикадууд	145
Синтетическэ будагууд	108
Синтетическэ каучук	[illegible]
Автопокрышканууд	101
Саарһан	109
Цемент	115
Шифер	126
Зөөлэн хушалта	114
Хирпиисэ	119
Стандартна гэрнүүд	127
Велосипедүүд	143
Радиоприёмнигууд	106
Патефонууд	123
Оёдолой машинанууд	120
Часы	109
Фотоаппарадууд	128
Пианино ба рояльнууд	118
Хлопок-волокно	107
Хлопчатобумажна бүдүүд	106
Ноoһон бүдүүд	108
Торгон бүдүүд	129
Мяхан	115
Малай тоһон	104
Һүнэй продуктнууд	105
Үдхэрүүлэгдэһэн һүн	128
Ургамалай тоһон	109
Сыр	115
Сахар	103
Кондитерска зүйлнүүд	112
Консервэнүүд	111
Сай	112
Мылэ	102
Спирт	110
Папиросонууд	112
Виноградна архи	128
Пиивэ	106

1952 ондо СССР-эй бүхы промышленностиин валовой продукци 1951 онойхитой сасуулхада 11 процентээр ургаба.

Хангалгын гүрэнэй түсэбтэй зохилдуулан 1952 ондо СССР-эй арадай ажахы 1951 онойхидо орходоо нилээд ехэ түүхэй эд, материалнууд, түлишэ, электроэнерги ба түхеэрэлгэ абаһан байна.

Үнгэрһэн жэлдэ промышленностьда машина түхеэрэлгые ашаглалга саашадаа һайжаржа үргэлжэлөө. Үнгэрһэн жэлдэ хара металлургида доменно пеэшэнгүүдэй ашагтай хэмжээе ашаглалга 1951 онойхидо орходоо 5 процентээр һайжарба. Мартеновскэ пеэшэнгүүдэй оёорой талмайн нэгэ квадратна метрһээ булад абалга 3 процент ехэ болоо. Нефтяной промышленностиин министерствын предприятинууд дээрэ эксплоатационно малтан үрэмдэлгын саг 1951 онойхитой сасуулхада 4 процентээр түргэдхэгдэбэ. Нефть буйлуулдаг заводууд дээрэ машинын хүсэ ашаглалга һайжараа, буйлуулагдажа байһан түүхэй эдһээ түнгалаг нефтепродуктнуудай гаралгын процент ехэ болоо. Нүүрһэнэй промышленностиин министерствын предприятинууд дээрэ «Донбасс» гэжэ нүүрһэнэй комбайнуудай бүтээсэ дээшэлээ. Электростанцинуудай министерствын предприятинууд дээрэ электроэнерги үйлэдбэрилгэдэ түлишын удельнэ гаргаша 2,3 процентээр бага болгогдоо. Химическэ промышленностьда синтетическэ аммиак ба сернэ кислота үйлэдбэрилхэ талаар машинын хүсэ ашаглалга, мүн цементнэ промышленностьда машинын хүсэ ашаглалга һайжарба. Хлопчатобумажна, ноoһоной, торгоной ба трикотажна промышленностьда түхеэрэлгые ашаглалга һайжараа. Гэбэшье, промышленностиин хэдэн олон һалбаринуудта, илангаяа машина бүтээлгэдэ ба ой модоной промышленностьда ашаглагдаагүй хүсэнэй ехэ резервнүүд бии юм.

1952 ондо продукциин единицэдэ түүхэй эдэй, материалнуудай, түлишын ба электроэнергиин гаргаша 1951 онойхитой сасуулхада бага болгогдоо. Гэбэшье, тогтоогдоһон нормоһоо түүхэй эд, материалнуудые хэтэрүүлэн гаргашалха ябадал хэдэ хэдэн предприятинууд дээрэ үзэгдэнэ.

Түүхэй эдэй материалнуудай, түлишын сэнгүүдые, электрическэ ба тепловой энергиин, ашаа тээлгын тарифуудые доошолуулһан ябадал хараада абтажа, 1952 ондо промышленна продукциин өөрын үные химдаруулга 8 процент үлүүтэй болгогдобо.

III.

ХҮДӨӨ АЖАХЫДА ШЭНЭ ТЕХНИКЫЕ НЭБТЭРҮҮЛГЭ

Урда урдын жэлнүүдтэл адляар советскэ наукын болон техникын туйлалтануудые нэбтэрүүлгын база дээрэ 1952 ондо социалистическэ үйлэдбэри дам саашадаа урган һайжарба.

1952 ондо советскэ машина бүтээлгэ хадаа арадай ажахын техническэ саашанхи прогрессые хангагша 600 шахуу түхэлэй ба маркын шэнэ шухала машинанууд болон механизмуудые байгуулаа. Тиихэдээ станок бүтээлгын промышленность металл зүһэгшэ ба модо дархалагша 200 гаран түхэлэй ба маркын шэнэ станогуудые,—кузнечнэ прессовэ машинануудые, тэрэ тоодо ехэ бүтээсэтэ уникальна ба хүндэ станогуудай, станогууд-автомадуудай ба хахад автомадуудай шэнэ конструкцинуудые, автоматическа станогуудай шэнэ лининүүдые үйлэдбэрилэн гаргадаг болоо.

Гүнзэгы бэшэ нүүрһэтэй шахтануудтахи ажал ехэтэй хүдэлмэринүүдые механизацилхын тула нүүрһэнэй шэнэ түхэлэй комбайнууд, мүн нефтиин зузааниие ба нефтиин байдаг газарнуудые бэдэржэ олохо шэнэ аппаратура ба түхеэрэлгэ бүтээн гаргагдаа.

Электростанцинуудта, металлургическа, химическэ ба промышленностиин бусад һалбаринуудта зорюулагдан шэнэ түхэлэй түхеэрэлгэнүүд, тэдэнэй тоодо алмалта ехээр хэхэ гидравлическа ба паровой турбинанууд, ехэ бүтээсэтэ прокатна түхеэрэлгэ, удаан хайладаг холимог түмэрые ба углерод багатай буладые шэрээхэ машинанууд, үйлэдбэриин процессүүдые автоматическа ёһоор хинаха ба тааруулан ябуулха шэнэ түхэлэй аппарадууд болон приборнууд бүтээн гаргагдаа.

Шэнэ түхэлэй хүсэтэ скреперүүд, бульдозернууд ба газар малтаха машинанууд, мүн барилгадахи газарай хүдэлмэринүүдые ба ашаа тээхэ, буулгаха хүдэлмэринүүдые механизацилха экскаваторнууд—кранууд бүтээн гаргагдаа.

Хүдөө ажахыда ороoһото ба техническэ культурануудые тарилга механизацилхын, малажалай фермэнүүд дээрэхи хүдэлмэринүүдые механизацилхын тула шэнэ конструкциин машинанууд, механизмууд ба зэр зэмсэгүүд, тэрэ тоодо уһалагдадаггүй хлопок тарилгын районуудта хэрэгтэй хлопок хуряалгын самоходно пневматическа машина, силос хуряаха комбайн, ехэ бүтээсэтэ сенокосилка, хүдөө ажахын культурануудай дайсадтай ба гэмтэлгэнүүдтэй тэмсэхэ машинанууд байгуулагдаа.

Арадай ажахын бүхы һалбаринуудта үйлэдбэриие механизацилга нилээд ехээр ургаба.

Нүүрһэ хюрөөдэхэ, хобхолхо, зөөхэ ба шэрэхэ хүдэлмэринүүдые механизацилга урда жэлнүүдтэ Нүүрһэнэй промышленностиин министерствын шахтанууд дээрэ дүүргэгдэһэн байгаа. Нүүрһэ малтан абаха эгээн ехэ ажалтай процессүүдые—лаванууд соо нүүрһэ ашаалгые ба бэлэдхэлэй малталга хэхэ үедэ нүүрһэ ба породо тээлтые саашадань механизацилха хүдэлмэринүүд 1952 ондо хэгдэһэн байна. 1952 ондо эдэ хүдэлмэринүүдые механизацилгын хэмжээн 1951 онойхитой сасуулхада нүүрһэ ашаха талаар 25 процент ехээр, нүүрһэ ба породо тээхэ талаар—17 процент ехэ болоһон байна. Бэлэдхэлэй малталгые металлическа бэхилэлтээр ба түмэр-бетонно тулгууринуудаар бүхэжүүлхэ шэнэ зүйлнүүдые нэбтэрүүлгэ үргэлжэлөө. Дистанционно жолоодолгодо оруулагдаһан комбайнуудай ба малталгын машинануудай юрэнхы тоо 1952 оной эсэстэ 2000 шахуу, конвейернэ лининүүдэй тоо—1600 гаран болоо.

Ой модоной промышленностьда модо бэлэдхэлэй гол хүдэлмэринүүдые механизацилга ургаба. 1952 ондо СССР-эй ой модоной промышленностиин министерстводэ механизированнэ хүдэлмэринүүдэй хэмжээн 1951 онойхитой сасуулхада модо отолон унагааха талаар 26 процент, модо таллуулха талаар—20 процент, модо тээхэ талаар—39 процент ехэ болоо. Модо бэлэдхэлые механизацилгын хэмжээнэй ургаһан болобошье, ой модоной промышленность 1952 ондо модо бэлэдхэлэй хүдэлмэринүүдые механизацилха даалгабариие дутуугаар бэелүүлбэ.

Үнгэрһэн жэлдэ түмэр замай ба уһан замай транспорт дээрэ ашаа тээхэ, ашаа буулгаха хүдэлмэринүүдые механизацилга ургаһан байна.

1952 ондо промышленностиин элдэб янзын һалбаринуудта ехэ бүтээсэтэ технологическа процессүүдые ба үйлэдбэриие автоматизацилга саашадаа хүгжөө.

Хара металлургиин министерствын руднигуудта түмэрэй руда малтан абаха ехэ бүтээсэтэ шэнэ методүүд амжалтатайгаар хэрэглэгдэбэ. Шэрэм ба булад хайлуулха үедэ үйлэдбэриин процессүүдые түргэдхэхэ хүдэлмэринүүд хэгдээ, энэнь доменно ба мартеновскэ пеэшэнгүүдэй үйлэдбэриин бүтээсые дээшэлүүлһэн байна. Халуунай хэмжээе автоматическа аргаар тааруулха приборнуудаар металлургическа пеэшэнгүүд хангагдажа байгаа.

Ашаглагдажа байһан гидроэлектростанцинуудай бүхы агрегадуудые автоматическа аргаар жолоодолгодо оруулха ябадал Электростанцинуудай министерствын системэ дотор 1952 оной эсэстэ дүүргэгдэбэ. Гидроэлектростанцинуудай ниитэ хүсэнэй 50 гаран процентыень абадаг гидроэлектростанцинууд телемеханическа жолоодолгодо оруулагдаа. Тепловой электростанцинууд дээрэ үйлэдбэриин процессүүдые механизацилга нилээд үргэнөөр хэгдэбэ.

Нефтяной промышленностьда турбиннаар үрэмдэлгын удельнэ хэмжээн малтан үрэмдэлгын бүхы хэмжээн соо дээшэлбэ. Скважинануудые турбиннаар үрэмдэлгын хүдэлмэриие түргэдхэхэ арга, малталгын скоростиин дээшэлэлтые ба монтажна хүдэлмэринүүдэй болзорой хороогдохо ябадалые хангагша хоёр стволоор үрэмдэлгэ амжалтатайгаар нэбтэрүүлэгдээ. Пластова түрилтэ хэжэ, илангаяа контурын саана уһа оруулгын туһаламжатайгаар нефть абаха методүүд тэрэшэлэн саашадаа хүгжөөгдөө. Нефтиин пластануудта уһа, газ ба агаар оруулан, нефтиие хоёр дахин абаха методүүдые нэбтэрүүлжэ үргэлжэлөө.

Буладые ба профильна прокадые һэлгэгшэ—шэнэ түхэлнүүдэй модифицированнэ шэрэм хэрэглэлгэ машина бүтээлгэдэ ургаба. Металл түргэнөөр үйлэдбэрилхэ түрүү методүүд саашадаа хүгжөөгдөө. Детальнуудые үйлэдбэрилгэдэ, машинанууд, аппарадууд ба приборнуудые хабсаруулгада поточно шэнэ лининүүд нэбтэрүүлэгдээ. Автоматическа аппаратураар термическэ ба дулаасуулха пеэшэнгүүдые хангалга үргэл-

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта)

1952 ондо СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбые дүүргэлгын дүнгүүд тухай

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи Центральна Статистическэ Управлениин мэдээсэл

(Түгэсхэл)

жэлөө. Технологическа элдэб янзын процессүүдтэ хэрэглэгдэдэг автомадуудай ба хахад автомадуудай тоо олошороо.

Хлопчатобумажна, нооhоной ба хүнгэн промышленностиин бусад hалбаринуудта ехэ бүтээсэтэ шэнэ агрегадуудые, машинануудые ба автомадуудые, мүн оймhоной-трикотажна зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэдэ поточно методүүдые нэбтэрүүлжэ хэрэглэжэлөө. Эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудые автомадуудаар, автоматическа лининүүдээр, үйлэдбэриин процессүүдые автоматическа аргаар хинаха ба таарууулан ябуулха приборнуудаар ба аппарадуудаар саашадань хангаха хүдэлмэри хэгдээ.

1952 ондо арадай ажахын бүхы hалбаринуудта ажалшадай оруулhан ухаалан зохёолгын ба рационализаторска дурадхалнуудай тоо олошорбо. Промышленностьдо, барилгада ба транспорт дээрэ нэбтэрүүлэгдэhэн ухаалан зохёолгын, техническэ наришхуулан hайжаруулгын ба рационализаторска дурадхалнуудай тоо 800 мянга шахуу болоо.

IV.

ХҮДӨӨ АЖАХЫ

1951 онойхитой сасуулбал, 1952 ондо тарилгын талмай 2 миллион 765 мянган гектараар үргэдхэгдөө. Энээнтэй хамта, эгээн үнэтэй ороохото культура болохо шэниисэ тарилга 1951 онойхитой сасуулбал, 3 миллион 320 мянган гектараар үргэдхэгдэhэн байна. 1952 ондо мүн хлопчатнигай, сахарна свёклын, наран сэсэгэй болон техническэ бусад культурануудай тарилга үргэдхэгдэhэн байха юм. Тэжээлэй корнеплодуудые, силосно культурануудые, олон жэлэй ногоонуудые тарилга нилээд үргэдхэгдөө.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи ургасын хэмжээе тодорхойлхо гүрэнэй Главна инспекциин мэдээнэй ёhоор 1952 ондо ороохото ба техническэ культурануудай hайн ургаса хуряагдаа. 1952 ондо ороохото культурануудай 8 миллиард пүүд валовой ургаса абтаа. Энээнтэй хамта, шэниисэн валовой ургаса 1951 оной ургасые 23 процентээр үлүүлhэн байна. 1951 онойхитой сасуулбал, хлопогой, сахарна свёклын, наран сэсэгэй, лёной ба техническэ бусад культурануудай, мүн тэрэшэлэн хартаабхын ба овощиин валовой ургаса дээшэлээ.

1952 ондо хүдөө ажахы улам саашаа урган хүгжэжэ ба материально-техническэ базань бэхижэжэ үргэлжэлөө.

Үнгэрэгшэ жэлдэ хүдөө ажахы 15 хүсэтэй 131 мянган трактор, таряа хурялгын 41 мянган комбайн, тэрэ тоодо 21 мянган самоходно комбайн, 57 мянган ашаанай автомобилинуудые, газарай хүрhэ элдүүрилгын, тарилгын, хурялгын ба хүдөө ажахын бусад хамта 2 миллион үлүүтэй машинануудые, мүн тэрэшэлэн малажалай фермэнүүдтэ хэрэглэгдэхэ машинанууд болон түхеэрэлтэнүүдые абаа.

Хүдөө ажахын техническэ зэбсэгжэлгын урганай эсэстэ колхозууд ба совхозуудта хүдөө ажахын хүдэлмэринүүдые механизацилгын хэмжээн улам бүри дээшэлээ. 1952 ондо машинно-тракторна станцинууд өөрыгөө тракторна ба машина наркаар колхозуудтахи полевой гол шухала хүдэлмэринүүдэй дүрбэнэй гурбан хубиинь гүйсэдхөө. Үнгэрэгшэ жэлдэ колхозуудта газар хахалалга бүхыдөө шахуу ба тарилгын 80 үлүүтэй процентнь механизацилагдаа. Хлопчатник, сахарна свёкло ба техническэ бусад культурануудые тарилга бүхыдөө шахуу механизацилагдаhан байна. Колхозуудта ороохото культурануудай тарилгын 70 процентнь комбайнуудаар хуряагдаа. Сахарна свёклын тарилгын гурбанай хоёрhоо үлүүтэй хубинь свёклокомбайнууд болон тракторна свёклоподъёмнигууд хуряагдаа.

1952 ондо машинно-тракторна станцинууд колхозуудта хүдөө ажахын нилээд ехэ хүдэлмэри хэhэн болобошье, машинно-тракторна станцинууд хартаабха хурялгын, тэжээл силосоалгын ба намарай пар хахалалгын хүдэлмэринүүдэй түсэб гүйсэд дүүргээгүй байха юм.

Уhаар хангахын, тэжээл бүлүүлхын, үнеэ haahын ба хонинhой ноhо хайшалхын тула колхозуудта электроэнерги улам ехээр хэрэглэгдэжэ болоо.

1952 оной турша соо колхозуудта нийтын малай тоо толгой: үнеэдэй — 6 процент, гахайн—4 процент, хонидой—7 процент, моридой—4 процентээр олошороо.

Үнгэрэгшэ жэлэй турша соо СССР-эй Совхозуудай министерствын совхозуудта үнеэдэй тоо толгой 5 процент, гахайн—4 процент, хонидой—8 процентээр, моридой—9 процентээр олошороо.

Колхозууд, лесхозууд, машинно-тракторна ба поли хамгаалгын модо таридаг станцинууд, мүн тэрэшэлэн СССР-эй европейскэ хубиин таряалын ба молото-талын районуудай совхозууд поли хамгаалха модо тарилгаа 1948 ондо абтаhан түсэбые бэелүүлэн, 1952 ондо 725 мянга үлүүтэй гектар газарта поли хамгаалха модо hуулгаhан ба тариhан байха юм. Модо тарилха жэлэй түсэб үлүүлэн дүүргэгдөө.

Уhалагдадаг газартаряалан хүгжөөхэ, намаг ба намагжаhан газар хатааха талаар 1952 ондо ехэхэн хүдэлмэри хэгдээ.

V.

ТҮМЭР БА УhАН ЗАМАЙ, АВТОМОБИЛЬНА ТРАНСПОРТЫН АШАА ШЭРЭЛГЫН УРГАЛТА

1952 ондо түмэр замай транспортаар ашаа шэрэлгын жэлэй түсэб үлүүлэн дүүргэгдөө. 1951 онтой сасуулбал, ашаа шэрэлгэ 9 процент дээшэлээ. Түмэр замууд сүүдхэ соо ашаа тээхэ түсэбөө бүхы дээрэнь 104 процент дүүргээ. Гэхэтэй хамта, зарим түмэр замууд шухала ашаануудые ашаалха талаар тоггоогдоhон түсэбүүдээ дүүргээгүй. Үнгэрэгшэ жэлдэ вагонуудай эрьесые түргэдхэхэ даабари дүүргэгдөө. Түмэр замуудта тонно-километрээнь түлишэ гаргаашаа 1951 онойхитой сасуулбал 2,4 процент бага болоо.

Гол мүрэнэй транспортаар ашаа шэрэхэ жэлэй түсэб нэгэ хэды дүүргэгдээгүй болобошье, ашаа шэрэлгэ 1951 онойхитой сасуулбал 12 процент дээшэлhэн байна.

Далайн транспортаар ашаа шэрэлгэ 1951 онойхитой сасуулбал, 9 процент дээшэлээ. 1952 ондо далайн транспортаар ашаа шэрэхэ жэлэй түсэб дүүргэгдөө.

Автомобильна транспортаар ашаа шэрэлгэ 1951 онойхитой сасуулбал 15 процент дээшэлээ.

VI.

КАПИТАЛЬНА БАРИЛГЫН УРГАЛТА

Гүрэнэй капитальна барилгын хэмжээн 1952 ондо 1951 онойхитой сасуулхада 111 процент болоо. 1951 онойхитой сасуулбал электростанцинуудай капитальна барилгын хэмжээн 126 процент, хара ба үнгэтэ металлургиин — 111 процент, нүүрhэнэй ба нефтяной промышленностиин—105 процент, машина бүтээлгын —112 процент, барилгын материалнуудай промышленностиин —109 процент ба байрын барилгын —110 процент болоhон байна.

Арадай ажахын бүхы hалбаринуудта үйлэдбэрилгын горьтойхон шэнэ хүсэнүүд 1952 ондо ашаглалгада оруулагдаа.

Волга, Дон, Днепр ба Аму-Дарья дээрэ томо гидроэлектростанцинуудые ба уhалуулгын системэнүүдые 1952 ондо бариха талаар тоггоогдоhон түсэбтэ даалгабаринууд амжалтатайгаар дүүргэгдөө.

В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ судоходна ябаха Волго-Донской канал 1952 ондо ашаглалгада ороо.

Барилгын организацинууд бүтээсэ ехэтэй машинанууд ба механизмуудые 1952 ондо олоор абаhан байна. Экскаваторнуудай парк 1951 онойхитой жэшэбэл 25 процентээр, скреперүүдэй — 40 процентээр, бульдозернуудай—29 процентээр, башенна крануудай—70 үлүүтэй процентээр нэмээ; тэрэшэлэн барилгын бусад машинанууд ба механизмуудай парк нилээд нэмэhэн байна.

Барилгын хүдэлмэриин зарим процессүүдэй механизацилhаа комплексно механизацида шэлжэн ороло барилганууд дээрэ бэелүүлэгдээ. Гэхэ зуура, олохон барилганууд дээрэ барилгын машинанууд ба механизмууд үшөө хангалтагүйгөөр ашаглагдаа.

Барилгын үнэ 1952 ондо 1951 онойхидо орходоо химдарhан байха юм. Гэхэтэй хамта, барилгын ба хабсаралгын хүдэлмэри эмхидхэлгэ hайжаруулhанай нэмэлтын ба захирагшай ажахын гаргаашые хороохоной ашаар, барилгын үнэые химдаруулха талаар гүрэнэй түсэбөөр тоггоогдоhон даалгабаринуудые дүүргэлгые барилгын олохон организацинууд хангажа шадаагүй.

Гүрэнэй предприятинууд, эмхи зургаанууд ба нютагай Соведүүд, тэрэшэлэн городуудай ба хүдэлмэришэнэй поселогуудай хүн зон 1952 ондо гүрэнэй урьhаламжын ашаар хамта дээрээ 27 миллион үлүүтэй квадратна метр талмайтай байрын гэрнүүдые баряа. Тэрээнhээ гадна, хүдөө нютагуудта 370 мянган байрын гэр баригдаа.

VII.

ЭД БАРААНАЙ ЭРЬЕСЫН ДЭЛГЭРЭЛГЭ

1952 ондо советскэ худалдаа наймаан улам саашадаа дэлгэржэ үргэлжэлhэн байна. Промышленна ба хүдөө ажахын үйлэдбэрилгын талаар туйлагдаhан шэнэ амжалтануудай, ажалай бүтээсын дээшэлhэнэй ба продукциин өөрын үнын химдарhанай үндэhөөр правительство болбол нийтын хэрэглэлэй эд бараануудай гүрэнэй розничнэ сэнгүүдые шэнээр—карточна системэ болюулhанhаа хойшо табадахяа—химдаруулга 1952 оной апрелиин 1-hээ бэелүүлээ. Тэрэшэлэн учебнигүүдые оруулалсан, номуудай сэнгүүд 1952 оной апрелиин нэгэнhээ химдаруулагдаhан байгаа. Сэнгүүдые шэнээр химдаруулга хадаа советскэ түхэригые саашадань бэхижүүлхэ, тэрэнэй худалдан абаха шадабарие дээшэлүүлхэ, хүн зондо эд бараа худалдалгые саашадань үргэдхэхэ ябадалда туhалаа.

Гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай талаар хүн зондо эд бараа худалдалга 1952 оной турша соо 1951 онойхидо орходоо 10 процентээр ехэ болоо. Тиихэдээ зарим шухала эд бараануудые худалдалга: мяхан—10 процентээр, загаhанай продуктнууд —13 процентээр, малай, ургамалай тоhон ба эдеэ хоолой бусад өөхэ тоhо—17 процентээр, үндэгэн —9 процентээр, hүн ба hүнэй продукт—17 процентээр, сахар—26 процентээр, кондитерска зүйлнүүд—19 процентээр, торгон бүд—20 процентээр, хубсаhан—11 процентээр, трикотажна зүйлнүүд—17 процентээр, оймhон—11 процентээр, арhан гутал — 15 процентээр, мебель — 20 үлүүтэй процентээр, мылэ—7 процентээр, хүн зондо барилгын материалнуудые худалдалга—20 үлүүтэй процентээр, велосипед—24 процентээр, часы—20 процентээр, телевизорнууд—27 процентээр, фотоаппарадууд—30 процентээр, оёдолой машинанууд—22 процентээр, патефонууд—25 процентээр нэмэhэн байна. Гэр зуурын холодильнигуудые, тооhо арилгадаг ба хубсаhа угаадаг машинануудые худалдалга нилээд ургаhан байна.

Гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай газарнуудай тоо 1952 ондо олошорhон байна. Жэлэй турша соо 7 мянга шахуу шэнэ магазинууд нээгдээ. Городууд, хүдэлмэришэнэй посёлогууд ба хүдөө нютагуудта тусхай магазинуудай тоо нилээд олон болоо.

Колхозно рыногүүд дээрэ продуктнуудые худалдалга 1952 ондо нэмэжэ үргэлжэлhэн, гурил, крупа, хартаабха, овощь, шубуу, үндэгэ, мёд худалдалга илангаяа горьтойгоор ургаhан байна.

VIII.

ХҮДЭЛМЭРИШЭД БА АЛБАХААГШАДАЙ ТООГОЙ ОЛОШОРОЛГО, АЖАЛАЙ БҮТЭЭСЫН УРГАЛТА

1952 оной эсэстэ СССР-эй арадай ажахыда хүдэлмэришэд ба албахаагшадай тоо 41,7 миллион хүн болоhон ба 1951 оной эсэсэйхидэ орходоо 900 мянган хүнөөр олон болоhон байна. Промышленностьда, хүдөө ба ой модоной ажахыда, барилганууд ба транспорт дээрэ хүдэлмэришэд ба албахаагшадай тоо жэлэй турша соо 725 мянган хүнөөр, hуралсалай, научно-шэнжэлэлгын ба эмнэлгын эмхи зургаануудта—115 мянган хүнөөр, нийтын эдеэ хоолой ба байрын-коммунальна ажахыда—60 мянган хүнөөр олон болоо.

Урда жэлнүүдэйхидэл адли, 1952 ондо манай орондо хүдэлмэригүйдэлгэ байгаагүй.

Ремесленнэ, түмэр замай, горно-промышленна училищинуудые, фабрично-заводской hуралсалай hургуулинуудые ба горно-промышленна hургуулинуудые дүүргэhэн мэргэжэл ехэтэй 326 мянган залуу хүдэлмэришэд үнгэрэгшэ жэлдэ промышленностьда, барилганууд ба транспорт дээрэ хүдэлмэрилхөөр эльгээгдээ.

Индивидуально-бригадна ученичестводэ ба курсануудта 1952 ондо 7 миллион 800 мянган хүдэлмэришэд ба албахаагшад hуража, мэргэжэлээ дээшэлүүлhэн байна.

Промышленностиин хүдэлмэришэдэй ажалай бүтээсэ 1952 ондо 1951 онойхидо орходоо 7 процентээр, тэрэ тоодо машина бүтээлгэдэ—10 процентээр, хара металлургида—8 процентээр, үнгэтэ металлургида — 8 процентээр, нүүрhэнэй промышленностьда—4 процентээр, нефтяной промышленностьда—5 процентээр, химическэ промышленностьда— 8 процентээр ургаhан байна.

Барилгын хүдэлмэришэдэй ажалай бүтээсэ 1952 ондо 1951 онойхидо орходоо 7 процентээр ургаа.

IX.

КУЛЬТУРНА БАЙГУУЛАЛТА, ЭЛҮҮРЫЕ ХАМГААЛГА БА ГОРОДУУДЫЕ БОЛБОСОН ТҮХЭЛТЭЙ БОЛГОЛГО

1952 ондо советскэ арадай культурна хэмжээн саашадаа хүгжэжэ үргэлжэлөө. Долоон жэлэй ба дунда hуралсалай хүгжэхэтэй дашарамдан, 1952 ондо 5—10 классуудта hурагшадай тоо 1 миллион 500 мянга гаран хүнөөр олошороо, тиихэдэ 8—10 классуудта hурагшадай тоо нэгэ миллион хүнөөр олошорhон байна.

Республикануудай столицануудта, республиканска мэдэлэй городуудта, областной, хизаарнуудай ба промышленна томо центрнүүдтэ долоон жэлэй hуралсалhаа бүгэдэнийтын дунда hуралсалда орохоор табигдаhан зорилгын ёhоор 1952 ондо эдэ городуудта 8—10 классуудта hурагшадай тоо 44 процентээр олошорhон байна.

1952 ондо hуралсалай дээдэ заведенинүүдтэ (заочно hургуулинуудые оруулалсан) 1442 мянган студентнүүд hуралсаба гэхэ гү, али 1951 онойхидо орходоо 85 мянган хүнөөр олошорбо; техникумүүдтэ ба тусхай дунда hуралсалай бусад заведенинүүдтэ (заочно hургуулинуудые оруулалсан) 1475 мянган хүн hуралсаба гэхэ гү, али 1951 онойхидо орходоо 106 мянган хүнөөр олошорбо.

1952 ондо дээдэ hургуулинуудые ба техническэ дунда hургуулинуудые дүүргэhэн ба арадай ажахыда ажаллажа байhан мэргэжэлтэдэй нийтэ тоонь 1951 онойхидо орходоо 8 процентээр олошорбо.

Үйлэдбэриhөө таhарангүйгөөр hуралсадаг дээдэ ба тусхай дунда hургуулинуудта, мүн юрэнхы эрдэмэй hургуулинуудта ажалшадай hуралсадагынь олон болоо. Тиин заочно ба үдэшын дээдэ hуралсалай заведенинүүдтэ hурагшадай тоо 1951 онойхитой сасуулбал 8 процентээр олошороо, заочно ба үдэшын техникумүүдтэ hурагшадай тоо 11 процентээр, хүдэлмэришэнэй ба хүдөөгэй залуушуулай hургуулинуудта hурагшадай тоо 8 процентээр олошорбо.

1952 ондо дээдэ hургуулинуудай ба научна эмхи зургаануудай дэргэдэ 27 мянга гаран аспирантнууд научна хүдэлмэридэ бэлэдхэгдэбэ.

Наукын, ухаалан зохёолгын, литературын ба искусствын талаар элитэ зохёолнуудай түлөө 1776 эрдэмтэд, инженернүүд, агрономууд, литературын ба искусствын хүдэлмэрилэгшэд, хүдэлмэришэд ба хүдөө ажахын түрүүшүүл Сталинска шангай лауреадай нэрээргэдэ хүртэhэн байна.

1952 ондо орон дотор гүрэнэй ба олонийтын организацинуудай мэдэлдэ байгаа бүхы түхэлэй 368 мянган библиотекэнүүд байба, тэдэнэй номуудай тоо 830 миллион үлүүтэй экземпляр болоо.

1952 ондо киноустановконуудай тоо үнгэрэгшэ жэлэйхитэй жэшэбэл 5 процентээр олошорбо.

1952 оной зунай турша соо 5 миллион 500 мянган үхибүүд ба залуушуул пионерскэ лагерьнуудта, үхибүүдэй санаторинуудта, экскурсионно-аяншалалгын базануудта амарhан гү, али үхибүүдэй садуудтай, үхибүүдэй байшангуудтай ба үхибүүдэй яслинуудтай дачна газарнуудта зундаа эмхитэйгээр гараhан байна.

1952 ондо хүн зонийе эмнэхэ ба санитарно-hэргылгын талаар хангаха ябадал саашадаа hайжаруулагдаа. Больницануудай, нарайлалгын гэрнүүдэй, диспансернүүдэй ба эмнэлгын бусад эмхи зургаануудай сеть, мүн санаторинуудай ба амаралгын гэрнүүдэй сеть үргэдхэглөө. Больницанууд ба нарайлалгын гэрнүүдтэхи койконуудай тоо 1951 онойхитой сасуулбал 50 мянга гаранаар олошороо. Врачуудай тоо 1951 онойхитой сасуулхада 14 мянгаар олошорбо.

1952 ондо медицинскэ промышленность 1951 онойхидо орходоо 23 процент ехэ продукци үйлэдбэрилэн гаргаа. Эмнэлгын ба үбшэнhөө hэргылхэ ехэ хүсэтэ эмүүдые, диагностическа ба эмнэлгын аппаратура, медицинскэ зэмсэгүүдые үйлэдбэрилэн гаргалга нилээд ехэ болоо.

1952 ондо коммунальна предприятинуудые бариха, городуудые, хүдэлмэришэнэй поселогуудые болбосон гоё болгохо талаар, водопроводууд ба канализаци бариха, трамвайна ба троллейбуснэ харилсаа үргэдхэхэ талаар, мүн тэрэшэлэн ажаhуудалай байшангуудые газтай болгохо ба дулаасуулха талаар ехэхэн хүдэлмэринүүд хэгдээ. Городуудай ба хүдэлмэришэнэй поселогуудай үйлсэнүүд ба талмайнуудые асфальтировалха, шулуу дэбдихэ, городуудые ба хүдэлмэришэдэй поселогуудые ногооруулха, паркнууд, сквернүүд болон бульварнуудые байгуулха талаар ехэхэн хүдэлмэринүүд тэрэшэлэн хэгдэбэ.

X.

НАЦИОНАЛЬНА ОЛЗО ДОХОДОЙ БА АРАД ЗОНОЙ ОЛЗО ДОХОДУУДАЙ УРГАЛТА

1952 ондо СССР-эй национальна олзо доход 1951 онойхитой сасуулбал 11 процентээр ургаа.

Советскэ Союзда национальна бүхы олзо доходынь ажалшадта зорюулагдана. Тиихэдээ СССР-эй ажалшад өөhэдынгөө материальна ба культурна хэрэглэлые хангахын тулада, нёдондо жэлэйхидэл адляар национальна олзо доходой дүрбэнэй гурбан хубиинь абаба, национальна олзо доходой бусад хубинь социалистическэ үйлэдбэрие үргэдхэлгэдэ, нийтэ гүрэнэй ба олонийтын бусад хэрэглэмжэдэ зорюулагдан, гүрэнэй, колхозуудай ба кооперативна организацинуудай мэдэлдэ үлэбэ.

Национальна олзо доходой ургалта хадаа хүдэлмэришэдэй, таряашадай ба интеллигенциин материальна ажабайдалые нилээд hайжаруулха, социалистическэ үйлэдбэрие саашадань үргэдхэхэ арга олгобо.

СССР-эй арад нийтын материальна байдалай hайжаралга хадаа хүдэлмэришэд ба албахаагшадай мүнгэнэй болон бодото салин хүлhэнэй ургалтада, нийтын колхозно ажахыhаа, бууса шадарай ба өөрын ажахыhаа таряашадай абажа байhан олзо доходуудай ургалтада харагдаба.

1952 ондо арад зон урда жэлнүүдтэл адляар хүдэлмэришэдэй ба албахаагшадай социальна страхованяар тэдхэмжэнүүдые ба түлөөhэнүүдые, социальна хангалгаар пенсинүүдые, санаторинуудта, амаралтын гэрнүүдтэ ба үхибүүдэй эмхи зургаануудта ошохо түлөөhэгүй ба хүнгэлэлтэй путевконуудые, олон хүүгэдтэй ба ганса бэе эхэнүүдтэ тэдхэмжэнүүдые, түлөөhэгүй медицинскэ туhаламжые, түлөөhэгүй hуралсалые ба мэргэжэлээ дээшэлүүлгые, hурагшадта стипендинүүдые, мүн бусад хэдэн олон түлөөhэнүүдые ба хүнгэлэлтэнүүдые гүрэнhөө үгэhэн байна. Саашань, бүхы хүдэлмэришэд ба албахаагшад, тайлбарилан хэлэхэдэ, 42 миллион шахуу хүн салин хүлhээ абажа байгаад, хоёр неделиhээ бага бэшэ амаралтануудые абаhан, мүн олохон мэргэжэлэй хүдэлмэрилэгшэд бүри удаан болзортой амаралта абаhан байгаа. 1952 ондо арад зон дурсагдаhан түлөөhэнүүд ба хүнгэлэлтэнүүдые гүрэнэй зөөреэр 129 миллиард шахуу түхэригэй хэмжээтэйгээр абаа.

Үргэн хэрэглэлэй эд товарнуудай сэнгүүдые химдаруулhанай, хүдэлмэришэд ба албахаагшадай салин хүлhэнэй ургалтын, таряашадай мүнгэн ба натуральна олзо доходуудай ехэ бололгын, гүрэнэй зөөреэр арад зондо үгтэдэг түлөөhэнүүд ба хүнгэлэлтэнүүдэй ургалтын ашаар, 1952 ондо хүдэлмэрилэгшэ нэгэ хүн дээрэ абажа үзөө haa, хүдэлмэришэдэй ба албахаагшадай олзо доходууд 1951 онойхитой сасуулхада 7 процентээр, таряашадай олзо доходууд хүдөө ажахыда хүдэлмэрилдэг нэгэ хүн дээрэ абажа үзөө haa, 8 процентээр ургаба.

СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ДЭРГЭДЭХИ ЦЕНТРАЛЬНА СТАТИСТИЧЕСКЭ УПРАВЛЕНИ.

Ажалшадай депутадуудай аймагай Соведүүдтэ дэбжүүлэгдэhэн кандидадууд регистрацилагдаба

ЗАИГРАЙН АЙМАГ

Нютагай Соведүүдэй депутадуудта кандидадуудаар үйлэдбэриин эрхим стахановецуудые, хүдөө ажахын түрүүшүүлые ба интеллигенциин түлөөлэгшэдые аймагай ажалшад дэбжүүлhэн байна.

Аймагай Соведтэ hунгаха hунгуулиин № 1 Дабаатын округой hунгуулиин Окружной комисси республикын солото hаалишан Очиржалма **Нимаевагай** кандидатурые регистрацилаа. Тэрэ хадаа «Улаан-Эрхирик» гэжэ хүдөө ажахын артелиин гэшүүдээр нэгэн hаналаар дэбжүүлэгдэhэн байна.

Хартаабхын элбэг баян ургасын түлөө республиканска мүрысөө үүсхэгшэ, XVIII партсъездын нэрэмжэтэ хүдөө ажахын артелиин звеньевая Лукерья Прохоровна **Шурыгина** аймагай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэhэн байгаа. Тэрэнэй кандидатурые hунгуулиин № 28 Окружной комисси регистрацида абаба.

Аймагай Соведэй депутадуудта кандидадуудаар дэбжүүлэгдэhэн аймагай больницын главна врач нүхэр **Авачев**, Ново-Брянска МТС-эй директор нүхэр **Сумцов**, Онохойн модо урадхуулгын рейдын начальник нүхэр **Хомиков**, Орджоникидзын нэрэмжэтэ колхозой hаалишан нүхэр **Воробьева**, Онохойн сельсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр **Рыгдынов** ба бусад hунгуулиин Окружной комиссинуудта регистрацилагдаба.

ТҮНХЭНЭЙ АЙМАГ

Аймагай Соведэй депутадуудта дэбжүүлэгдэhэн кандидадуудые регистрацилга Түнхэнэй аймагта дүүргэгдэбэ. «Заря» гэжэ хүдөө ажахын артелиин гэшүүд аймсоведэй депутадта кандидадаар гахайн фермые даагша нүхэр **Селиховае** нэгэн hаналаар дэбжүүлhэн байгаа. Колхозой эмхидхэгдэхэhээ хойшо нүхэр Селихова hаалишанаар хүдэлмэрилжэ, адуу малаа эрхим hайнаар харууhалдаг ба эдеэлүүлдэг байhан юм. Тиимэhээ гахайн-товарна фермые даагшаар тэрэ томилогдоhон байха юм. Һунгуулиин Окружной комисси тэрэниие аймагай Соведэй депутадта кандидадаар регистрацилба.

Түнхэнэй сельскэ Соведэй депутадуудта кандидадуудаар дэбжүүлэгдэhэн Игнат Александрович **Соктоев**, Лидия Георгиевна **Андриевская** болон бусад регистрацилагдаhан байна.

БАЙКАЛО-КУДАРЫН АЙМАГ

Байкало-Кударын аймагай «Коминтерн» колхозой гэшүүн Мария Васильевна **Ануева** эрхим малша гэжэ мэдээжэ болонхой юм. Тэрэ хадаа колхозойнгоо хониной-товарна фермые даагшаар хүдэлмэрилдэг. Тус артель хони үсхэбэрилхэ түсэбөө үнгэрэгшэ жэлдэ үлүүлэн дүүргээ. 100 эхэ хонин бүриhөө 110 хурьгад абтажа бүрин бүтэнөөр тэнжээгдээ. Фермын хүдэлмэрилэгшэд хонин hүрэгөө мүнөө hайнаар ондо оруулжа байна. Эдэ амжалтануудай туйлагдаха хэрэгтэ нүхэр Ануева ехэ үүргэ дүүргэhэн байна.

Һунгалтын урда тээхи суглаан дээрээ колхозой гэшүүд нүхэр Ануевае аймагай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлhэн байха юм.

Һунгуулиин Окружной комисси нүхэр Ануевае аймагай Соведэй депутадта кандидадаар регистрацилаа.

ЗЭДЫН АЙМАГ

Ажалшадай депутадуудай Зэдын аймагай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэhэн Цагаан-Усанай МТС-эй солото комбайнер Иван Иванович **Плюснинэй** кандидатура hунгуулиин № 23 Цагаан-Усанай Окружной комиссяар регистрацилагдаба.

Мүн тэрэшэлэн аймагай Соведэй депутадуудта кандидадуудаар дэбжүүлэгдэhэн Үшөөтэйн МТС-эй тракторна бригадын бригадир Кирилл Александрович **Панофитинай** кандидатура hунгуулиин окружной комиссяар регистрацида абтаа.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

Колхозуудай хүтэлбэрилхы кадрнуудые һүбөөр шэлэн дэбжүүлхэ ба хүмүүжүүлхэ

(КПСС-эй Мухаршэбэрэй айкомой пленумһээ)

Партиин Мухаршэбэрэй айкомой пленум боложо, колхозуудай хүтэлбэрилхы кадрнуудые хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие һайжаруулха хэмжээнүүд тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ. Энэ асуудалаар КПСС-эй айкомой секретарь нүхэр Цыбиков элидхэл хэһэн байна.

Колхозуудай хүтэлбэрилхы кадрнуудые хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ гараһан дутуу дундануудые элидхэлшэ ба үгэ хэлэһэн нүхэд элирүүлбэ.

—Хүдөө ажахын урда партиин XIX съездын табиһан зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхын тулада хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдые, илангаяа колхозно кадрнуудые хүмүүжүүлхэ хүдэлмэриие улам һайжаруулха шухала,—гэжэ Сталинай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Фролов хэлэбэ.—Теэд, энэ хүдэлмэридэ горьтойхон дутагдалнууд бии байна. Эдэ дутагдалнууд тухайда нёдондо аймагай партийна конференци дээрэ тэмдэглэгдэһэн байгаа. Гэбэшье, партиин айком ба аймсоведэй гүйсэдком колхозно кадрнуудые шэлэн дэбжүүлхэ ба хүмүүжүүлхэ хэрэгые хангалтагүйгөөр шиидхэһэн зангаараа.

Колхозуудай түрүүлэгшэнэртэй, тариаанажалай бригадануудай бригадирнуудтай, малажалай фермэнүүдые даагшанартай 1952 ондо нэгэшье семинар үнгэргэгдөөгүй. Тэдэнэрэй олонхинь партиин айкомой бюро дээрэ баталагдаагүй байна. Партиин айком, зарим партийна эхин организацинууд кадрнуудые шэлэн олохо ленинско-сталинска принципые хазагайруулна. Ажал хэрэг дээрээ ба политическэ талаараа хүсэд шалгагдаагүй хүнүүд колхозуудай хүтэлбэрилхы хүдэлмэридэ зарим ушарта дэбжүүлэгдэнэ. Жэшээнь, мэргэжэл шадабари багатай, хүтэлбэрилхы хүдэлмэридэ ябажа шадахагүй нүхэр Шигин «Путь Ленина» колхозой түрүүлэгшээр дэбжүүлэгдэһэн байгаа. Тиин даалгагдаһан хэрэгээ дүүргэжэ шадахагүй байһан дээрэһээнь энэ колхозой гэшүүд нүхэр Шигиниие тушаалһаань сүлөөлхэ баатай болоо һэн.

Колхозно кадрнуудые олоор һэлгэхэ ушарнууд үзэгдэнэ. Жэшээлхэдэ, Калининай нэрэмжэтэ, «Үнэн» колхозуудта хүтэлбэрилхы арбаад шахуу хүдэлмэрилэгшэд һэлгэгдэһэн байна. Колхозно хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдые олоор һэлгэлгэ колхозуудые эмхидхэлэй-ажахын талаар бэхижүүлхэ хэрэгтэ һаад ушаруулна.

Партиин айком, аймсоведэй гүйсэдком колхозно кадрнуудаа һайнаар мэдэдэггүй гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Энэ ушарһаа хүтэлбэрилхы хүдэлмэридэ ажаллажа шадахагүй зарим хүнүүд харюусалгата эдэб тушаалнуудта дэбжүүлэгдэнэ. Жэшээнь, «Үнэн» колхозой түрүүлэгшэ байһан Биндаров хүдөө ажахын артелиин Уставые эбдэһэнэйнгээ түлөө тушаалһаа сүлөөлэгдэһэн байгаа. Теэд, уданшьегүй энэ нүхэр мориной товарна фермые даагшаар томилогдоо. Тиихэдэ, хүтэлбэрилхы хүдэлмэридэ эхэнэрнүүдэй дундаһаа тон үсөөн хүнүүд дэбжүүлэгдэнэ. Колхозой түрүүлэгшээр гү, али тэрэнэй орлогшоор нэгэшье эхэнэр аймаг соо хүдэлмэрилнэгүй.

Шиидхэбэринүүдэй гүйсэдхэлые саг үргэлжэ хинан шалгаха ябадал кадрнуудай ажал хэрэгые һайнаар мэдэхэ, тэдэнэй хүдэлмэридэхи дутуу дундануудые гүйсэд элирүүлхэ арга болоно,—гэжэ Андреевэй нэрэмжэтэ колхозой партийна организациин секретарь нүхэр Цыбанов хэлэбэ.—Теэд баталан абаһан шиидхэбэринүүдэйнгээ гүйсэдхэлые зарим партийна организацинууд ёһотойгоор хинан шалгадаггүй юм.

Партиин айком ба олохон партийна эхин организацинууд колхозно хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдэй политическэ һуралсалые һайнаар эмхидхээгүй байна. Энэ ушарһаа 38 бригадирнууд ба фермэнүүдые даагшанар, 3 колхозой түрүүлэгшэнэр политическэ һуралсалда энэ жэлдэ хабаадуулагдаагүй байна. Политическэ бэлэдхэлээ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ хайша хэрэгээр хандадаг колхозно хүтэлбэрилэгшэд үшөө бии. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Варфоломеев, «Победа» колхозой түрүүлэгшэ Бродников, Андреевэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Батуев, Молотовой нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Хандажапов гэгшэд политическэ бэлэдхэлшьегүйгөөр колхозуудаа хүтэлбэрилжэ шадахабди гэжэ хэлэдэг, һанадагшье юм. Эдэ нүхэдэй энэ алдуу эндүүтэй һанал бодолтой партиин айком хамаагүй эбсэжэ байдаг. Харин тиихэдэ дурсагдаһан хүтэлбэрилэгшэд колхозуудаа хүтэлбэрилхэ хэрэгтэ горьтойхон алдуу дутуунуудые гаргана, хүдөө ажахын артелиин Уставые эбдэһэн баримтануудые тэсэжэ байна. Хүдөө ажахые саашадань хүгжөөн дэбжүүлхын, элбэг баян ургаса абахын тулада колхозно хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэд агрономическа ба зоотехническэ наукын үндэһэ һууринуудые һайнаар шудалха зэргэтэй. Гэхэ зуура, энэ талаар аймаг дотор горьтойхон дутагдалнууд бии. 58 бригадирнуудай оройдоо 24 хүниинь мүнөө агрозоотехническэ курсада һуралсана. Тиихэдэ 31 колхозой түрүүлэгшэнэрэй ба тэдэнэй орлогшонорой минил 9-ниинь курсада хабаадалсана.

Эдэ бүгэдэ дутагдалнууд юун дээрэһээ үзэгдэнэб гэхэдэ, олохон партийна эхин организацинуудта шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгэ һулаар дэлгэрүүлэгдэнхэй, гүрэнэй болон партийна журамые эбдэһэн баримтанууд олонто гарана. Колхозуудай түрүүлэгшэнэр нүхэд Бармитов, Варфоломеев, Сучков гэгшэд партийна ба ажалай журам эбдэнэ, архи уупа гэжэ партиин айкомдо хэдэнтэ мэдээсэгдэһэн юм. Теэд, айком эдэ нүхэдтэ мүнөө болотор ямаршье хэмжээ абаагүй байна.

Пленум дээрэ хамта 13 хүн, тэрэ тоодо БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ нүхэр Лобсанов үгэ хэлэбэ.

Пленум болбол зүбшэн хэлсэһэн асуудалаараа тодорхой шиидхэбэри абаа.

Хэлхээ холбооной Улан-Удын городской конторын хүдэлмэрилэгшэдэй дунда Фелофея Лиханова эрхим почтальон гэжэ тоологдодог. Арад зоной захиһан газетэ, журналнуудые, мүн почтоор ерэһэн бэшэг, мүнгые нүхэр Лиханова саг соонь хүргэдэг байха юм. Үнэн сэхээр ажаллаһанайнгаа түлөө нүхэр Лиханова хэдэн дахин шагнагдаһан ба хүндэлэлэй дэбтэртэ бэшэгдэһэн байха юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нүхэр Лиханова А. В. Дмитриевада гэртэнь пенси асараад үгэжэ байна. А. Мантаевай фото.

Избачнарай һэлгэгдэжэл байдаг дээрэһээ...

Хүдөө нютагуудта культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэриие гол түлэб сомоной Соведэй избач эрхилдэг байна. Теэд Зэдын аймагай Гэгээтын сомондо (түрүүлэгшэнь Цыбик Будаев) избачын хододоо һэлгэгдэжэ байдаг дээрэһээ мүртэй ажал ябуулагданагүй. Хүниие избачаар томилходонь хоёр, гурбан һара избачын нэрэ зүүгээд, хүдэлмэри ябуулангүй, гарашадаг заншалтай. Зэдын аймагай культурно-гэгээрэлэй таһагшье, Гэгээтын сомсоведэй түрүүлэгшэшье избачын хүдэлмэриие һайжаруулха тухай анхаралаа табинагүй.

Үнгэрэгшэ 1952 ониие абаад үзээбди. Гэгээтын сомоной избачаар Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой партийна эхин организациин секретарь нүхэр Д. Заятуев ажаллаха зуураа, даажа абаһан ажалаа хангалтагүйгөөр ябуулһан байна. Нүхэр Заятуев избач байхадаа Гэгээтын сомоной гурбан колхозуудта (Ленинэй, Сталинай ба Кировэй нэрэмжэтэ) культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэри ябуулха ёһотой байгаа. Тиин нүхэр Д. Заятуев Сталинай ба Кировэй нэрэмжэтэ колхозуудта гаража, нэгэшье ажал ябуулаагүй. Иигэжэ ябаһанаа нүхэр Заятуев ажалһаа гараһан байна. Октябрь һарада сомоной избачаар шэнэ хүн ороһон аад, мүнөө болотор ажалаа эхилээдүй. Гэгээтын сомсовет Гэгээтэ нютагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой центр дээрэ байдаг. Сомоной залуушуулай, колхознигуудай сүлөөтэй сагтаа культурнаар амарха, шатар ба домино наадаха, ном уншаха арга боломжо үгы. Юундэб гэхэдэ, Гэгээтын сомондо уншалгын байшан байхагүй, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой клуб соо хүнэй орохын аргагүй, киногойшье ерэхэдэ табиха газар олдодоггүй. Тус клуб 1948 ондо баригдажа захалһан аад, мүнөө болотор дүүргэгдээгүй. Пеэшэншье үгы, сонхонуудыншье тэһэрхэй байдаг. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой правлени соо уншалгын байшан бии гэжэ нэрэтэй. Тэрээн соонь һонин номууд, шатар, домино огто үгы, харин нэгэ хэды журнал, газетэ байдаг. Энэ колхоз аймаг соогоо томо ба баян колхозуудай нэгэн байбашье, колхоздоо библиотекэ үгынь гайхалтай. Тус сомоной колхозуудта лекци ба элидхэл ехэ үсөөн эмхидхэгдэнэ.

Мүнөө манай ороной жэлһээ жэлдэ ургажа, социализмһаа коммунизм тээшэ дабшажа ябаһан үедэ культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэри улам һайжаруулагдаха зэргэтэй. Тиимэһээ Зэдын аймагай партийна ба советскэ органууд дурсагдаһан дутуу дундануудые усадхаха талаар анхаралаа табиха бэзэ гэжэ найдагдана.

Б. Жапов.

Эд бараан элбэгжэнэ

Эд хэрэглэгшэдэй кооперациин системын худалдаа-наймаанай точконуудта үргэн хэрэглэлэй эд бараан үдэр ерэхэ тудам элбэгжэнэ. Бурмонкоопсоюзай районууд хоорондын база 1953 оной январь һарын түрүүшын хахадта 3 вагон цинковэ, шэрэм, шаажан-фаянсова амһартанууд, «ИЖ-49» маркын 30 мотоцикл, ургамалай 22 тонно тоһо, 60 гаран тонно элдэб тоног (хомут, седелко, хазаар, хударга), 300 мянган түхэригэй парфюмерно-косметическэ зүйлнүүдые абажа, республикын аймагуудта эльгээгээ.

К. Колмаков.

Шэнэ номууд

Бурят-Монголой гүрэнэй хэблэл һүүлэй үдэрнүүдтэ иимэнүүд шэнэ номуудые хэблэжэ гаргаба:

В. И. Ленин. «Гүрэн ба революци», бурят-монгол хэлэн дээрэ, 3000 тиражтай, сэн 1 т. 65 м.

Бурят-Монголой Автономно Советскэ Социалистическэ республикын Конституци. Ород хэлэн дээрэ 5000 тиражтай, бурят-монгол хэлэн дээрэ, 2000 тиражтай. Сэн 20 мүн.

Бурят-Монголой культурын научно-шэнжэлэлгын институдай запискын XVI выпуск, ород хэлэн дээрэ, 1500 тиражтай. Сэн 5 т. 20 мүн.

Ц. Галсанов. «Түрэл харгынууд» (новеллэнүүд ба очеркнуудай сборник). Бурят-монгол хэлэн дээрэ, 3000 тиражтай, сэн 85 мүн.

«Байкал» гэжэ уран зохёолой альманахын 6—7 номер.

Юридическэ зарим терминүүдые оршуулга тухай

Бурят-монгол хэлэн дээрэ советскэ социалистическэ гүрэн ба право тухай, советскэ хуулинуудые тайлбарилан бэшэһэн ном, популярна брошюранууд тон багаар хэблэгдэн гарадаг байна. Тэрээнһээ байтагай,ород хэлэн дээрэһээ юридическэ зарим терминүүдые оршуулхадаа, нэгэ үгые олон янзаар оршуулдаг ушарнууд олон. Тиимэһээ тэрэ оршуулагдаһан үгэнүүдэй удхань балар, ойлгосогүй болодог.

Юридическэ зарим терминүүдые манай хэлэн дээрэ оршуулха ябадалай эмхи гуримтай, нэгэ тогтомол сэнэгтэй болоожо шадаагүй байһые баримталан хэдэн жэшээ абажа харая.

«Право» гэжэ үгэ ород хэлэн дээрэ дүрбэн ондоо удхатай байдаг. Мүнөө хүрэтэр гараһан словарьнууд (Д. А. Абашеев ба К. М. Черемисовэй «Ород-бурят-монгол хуряангы словарь», Ц. Б. Цыдендамбаевай «Общественно-политическэ терминүүдэй хуряангы словарь», К. М. Черемисовэй «Бурят-монгол-ород словарь») «право» гэжэ терминиие гансал гүрэнэй хууляар гражданинуудта үгтэһэн засаг, сүлөө, ямар нэгэн юумэ үйлэдэхэ, али дүүргэлтэ болгохо арга боломжо (жэшээлхэдэ, гражданинуудай эрхэ ба уялганууд) гэһэн лэ удхатайгаар оршуулһан байдаг. Теэд «право» гэжэ үгэ эдэ словарьнууд соо хэлэгдэһэнһээ гадна, үшөө хоёр удхатай. Нэгэдэхинь: эзэрхэгшэ ангиин дура зорилгые харуулһан, тэрээндэ туһатай ба ашагтай ниитын харилсаануудые хамгаалха, бэхижүүлхэ ба хүгжөөхэ зорилготойгоор гүрэнэй засагаар тогтоогдоһон, гүрэнэй аппарадай хүсөөр бэелүүлэгдэдэг ёһо гуримуудаа хамтадхалгые «право» гэнэ. Жэшээлхэдэ, феодальна право, буржуазна право, социалистическэ право. Хоёрдохёор, гүрэнэй хуулинуудые шэнжэлэн үзэдэг наукые бүхы дээрэнь гү, али тэрэнэй али нэгэн һалбариие мүн «право» гэнэ (уголовно право, гүрэнэй право, авторска право, колхозно право гэхэ мэтэ).

Бурмонгизаар 1949 ондо хэблэгдэн гараһан М. П. Каревай «СССР-эй Конституци», 1951 ондо гараһан В. Я. Карпинскиин «СССР-эй Конституци» гэһэн 7-дохи класста үзэхэ һуралсалай пособиин оршуулганууд соо «право» гэжэ терминиие **«хуули ёһон»** (феодальна хуули ёһон, буржуазна хуули ёһон, социалистическэ хуули ёһон) гэжэ оршуулагдаһан байна.

Тиихэдэ «закон» гэжэ үгэ «хуули ёһон» гэжэ оршуулагдана. Тиихэлээрээ «право» «закон» гэжэ хоёр ондо ондоо удхатай үгэнүүд бурят-монгол хэлэн дээрэ нэгэ адляар оршуулагдаһан болоно. Иимэ хоёр янзын удхатай оршуулгые зүб гэжэ яахадаашье хэлэмээр бэшэ. Нэгэдэхеэр, «право» гэжэ үгын гүрэнэй хуулинуудые шэнжэлхэ наука гэһэн ба эзэрхэгшэ ангиин дура зоригые харуулһан удхатай байхадань, «право» гэжэ ород зандань, оршуулангүй орхихо гү (I—уголовно право, гражданска право, колхозно право, уласхоорондын право; II—богоол эзэмдэлгын право, феодальна право, буржуазна право ба социалистическэ право), али «хуули ёһон» гэжэ оршуулхаар гү? Энээниие хэлсэжэ, зүбшэжэ үзэхэ тон шухала гэжэ һанагдана.

Бурят-монгол литературна хэлэн дээрэ хуули, ёһон, хуули ёһон, ёһо гурим, гурим, дүрим, журам, жаяг журам гэһэн үгэнүүдые таатай зүбөөр хэрэглэгдэдэггүй, үшөө мүнөө хүрэтэр эдэ үгэнүүд тогтомол гол удхатай болоогүй.

Бурят-монгол хэлэн дээрэ хэблэгдэжэ гараһан общественно-политическэ литература соо мүн «Бурят-Монголой үнэн» газетэдэ хэблэгдэһэн оршуулганууд соо «собственность» (гүрэнэй, колхозно, хубиин) гэжэ термин хоёр ондоогоор: «зөөри» гү, али «үмсэ» гээд оршуулагдана.

Манай һанамжаар, «государственная, колхозная, личная собственность» гэһэн терминүүдые «гүрэнэй, колхозой, хубиин зөөри» гэжэ оршуулхада зүбтэй. «Частная собственность» гээшые «үмсын зөөри» гэжэ оршуулаа һаа, ойлгосотойшье, зүбшэмөөршье баймаар.

«Частная собственность» гээшые «энгэй үмсэ» гэжэ оршуулхада хуушан монголые мэдэдэг зондо ойлгосотой, залуу үетэндэ удхань орёо, ойлгосогүй байхаар шэнги.

1941 ондо хэблэгдэһэн Д. Абашеев ба К. Черемисовэй «Ород—бурят-монгол хуряангы словарь» соо «собственность—үмсэ» гэжэ оршуулагданхай. Энэ оршуулгые буруу гэжэ һананамди. Юундэб гэхэдэ, Хориин, Яруунын, Түнхэнэй, Курумканай, Ториин ба бэшэшье аймагуудта колхознигуудай хамтын суглаанда байгаад, хэлэһэн үгэнүүдынь шагнахада «колхозная собственность» тухай «колхозой үмсэ» гэжэ хэншье хэлэхэгүй, харин «колхозой зөөри» гэжэ булта хэлэдэг байна. Ушар иимэһээ 1951 ондо гараһан К. М. Черемисовэй «Бурят-монгол—ород словарь» соо (нюур 275) «собственность» гэжэ терминиие «зөөри» гэжэ оршуулга зүб гэжэ тооломоор.

Мүн «преступление», «вина», «виновность», «злоупотребление» гэжэ үгэнүүдые нэгэ гэбэл «гэм» гэжэ оршуулдаг, үгы һаа «зэмэ» гэжэ оршуулдаг. Гадна, «обвинитель» гэжэ үгые «гэмнэгшэ» гү, али «зэмлэгшэ» гэжэ оршуулна.

Манай һанамжаар, бурядуудай ехэнхинь «преступление» гэжэ үгые «гэм», «преступник» гэжэ үгые «гэмтэн» гэжэ ойлгодог дээрэһээ литературна хэлэн дээрэ «преступление», «вина», «преступник», «виновный» гэһэн терминүүдые **«гэм» «гэмтэн», «гэмтэ»** гэжэ оршуулхада болохотой шэнги. «Зэмэ» гэжэ үгөөр «проступок» гэһэн үгые оршуулхада таатай.

Бурят-Монголой языкознаниин асуудалнуудаар болохоёо байгаа научна конференцидэ хабаадаха эрдэмтэд, уранзохёолшод, оршуулагшад, экономистнууд, юристнүүд, хэблэлэй хүдэлмэрилэгшэд, багшанар бурят-монгол хэлэн дээрэ социально-политическэ, научна, юридическэ ба бэшэшье терминүүдые оршуулгада бии байгаа худхаляае гүйсэд элирүүлжэ, литературна хэлээ улам саашадань хурса, тодо, гоё һайхан ба баян болгохын тула өөһэдынгөө һанамжа, дурадхалнуудые хэлэхэ бэзэ гэжэ найдагдана.

С. Бадмаев, БМАССР-эй прокуратурын гражданско-судебно таһагай начальник.

Колхозой агитколлектив

Калининай нэрэмжэтэ колхозой (Курумкан) эхин партийна организаци 26 эдэбхитэдһээ бүридэһэн тусгаар агитколлектив эмхидхээ. Мүнөө энэ агитколлектив «СССР-тэхи социализмын экономическа проблемэнүүд» гэжэ нүхэр Сталинай гениальна зохёолтой, партиин XIX съездын шиидхэбэринүүдтэй, нютагай Соведүүдтэ һунгаха һунгалтанууд тухай Дүримтэй колхознигуудые танилсуулжа байна.

Агитаторнууд нүхэд М. Дашиев, Р. Балдашкиев, Б. Аюшин, З. Будаев гэгшэд өөһэдынгөө участогуудта партиин XIX съездын материалнуудаар 5—6 дахин хөөрэлдөөнүүдые үнгэргөө.

Б. Дармаев.

Аймагай, городской ба районно Соведүүдэй гүйсэдкомуудай секретарьнуудай семинар

Һаяшаг БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет ажалшадай депутадуудай аймагуудай, районуудай ба городской Соведүүдэй гүйсэдкомуудай секретарьнуудай долоон хоногой семинар үнгэргэбэ.

Семинарта хабаадагшадта ажалшадай депутадуудай аймагай, районой ба городской Соведэй хүдэлмэриие түсэблэхэ тухай асуудалаар Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Сабуров лекци уншаһан байна. Мүн ажалшадай депутадуудай Соведүүдэй эмхидхэлэй-ниитын хүдэлмэри тухай БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь нүхэр Островская, сельскэ ба сомоной Соведүүдэй хоорондохи социалистическэ мүрысөөе аймагай Соведэй хайшан гэжэ хүтэлбэрилхэ тухай асуудалаар Министрнүүдэй Соведэй эмхидхэлэй-инструкторска таһагые даагша нүхэр Балханов гэгшэд лекцинүүдые уншаба.

Советскэ Союзай уласхоорондын байдал тухай КПСС-эй обкомой лектор нүхэр Кимэй лекциие тэдэнэр ехэ һонирхолтойгоор шагнаба.

Нютагай Соведүүдтэ һунгаха һунгалтануудые үнгэргэхэ тухай асуудалаар нүхэр Островская занятиин үнгэргөө.

Һүүлээрнь семинарта хабаадагшад хүдэлмэриингөө дүй дүршэл тухай хөөрэлдэһэн байна.

Б. Аюшеев.

МАНАЙ ҺАНАМЖА

Үнгэрэгшэ жэлдэ манай ороной ажабайдалда бүхэдэлхэйн-түүхэтэ событинууд болоо: нүхэр Сталинай «СССР-тэхи социализмын экономическа проблемэнүүд» гэжэ гениальна зохёол хэблэгдэн гараа, партиин XIX съезд болоо. Энэ съезд манай партиин XVIII съездһээ хойшо үнгэрһэн үе соо партиин, Советскэ гүрэнэй ябуулһан ажал-ябуулгын дүнгүүдые гаргажа, саашанхи хүгжэлтын замуудые хараалаа.

Мүнөө сагай уласхоорондын байдалые, Советскэ гүрэнэй дотоодын ажабайдалые бүхы талаһаань элирүүлһэн нүхэр Маленковой элидхэл ба XIX съездын бусад материалнууд түүхэтэ тон шухала документнүүд мүн. Тиимэһээ эдэниие нарин нягтаар шудалха хэрэгтэй.

Ушар иимэһээ тус съездын материалнуудые манай олонациональна гүрэнэй бүхы арадуудай хэлэн дээрэ саг соонь, эли тодоор, ниитэ зондо ойлгосотойгоор оршуулха илангаяа шухала байна. Энэ хэмжээ-ябуулгын политическэ удхашанар тон эли, тиимэ һэн туладань бидэ энэ асуудал дээрэ дабтан тогтонгүйгөөр, сэхэ нүхэр Маленковой тоосоото элидхэлые бурят-монгол хэлэн дээрэ оршуулһан оршуулгые хаража орохомнай.

Энэ оршуулга хадаа, һүүлэй үедэ хэблэгдэн гараһан общественно-политическэ литературын бусад оршуулганууд шэнги, бурят-монгол хэлэн дээрэ оршуулха хэрэгэй нилээд ехэ амжалта мүн гэжэ хамагай түрүүн тэмдэглэхэ ушартай.

Нүхэр Маленковой элидхэлэй идейнэ удхань бурят-монгол хэлэн дээрэ яһала һайнаар гаргагдаа. Оршуулагдаһан литературада ехэ дэлгэрэнгы байһан буквализм, өөрһөө нэмэлгэ, оршуулагдаха зохёолой текстые дураараа тайлбарилга, тайлбарилан оршуулга г. м. ябадал эндэ гаргагдаагүй.

Оршуулагша хадаа ород, бурят-монгол хэлэнүүдые һайн мэдэдэг байжа, абтаһан үгэнүүдые, советизм ба интернационализмуудые хэрэглэхэ талаар өөрынгөө позициие зүбөөр тодорхойлоо, тиигэжэ оршуулагдаһан литературада һая болотор бии байһан хоёр янзын хэтэрүүлгые: нэгэ талаһаа, хорото панмонголистска үзэлэй нүлөөгөөр советизм ба интернационализмые хэрэгсээдэггүй ябадал, нүгөө талаһаа, өөрынгөө хэлэнэй аргануудые тоодоггүй дээрэһээ абтаһан үгэнүүдые дан олоор хэрэглэхэ ябадал—иимэ эндүүнүүдые тэрэ хээгүй.

Нүхэр Маленковой элидхэлые бурят-монгол хэлэн дээрэ оршуулһан оршуулгын лексическэ талые абажа харахада, манай хэлэнэй өөрынь уран арганууд эли тодоор ба этигэмээр гаргагдаа гэжэ тэмдэглэхэ ёһотой. Нэгэ хэдэхэн лэ үгэнүүдые хэрэглэлгэ һэжэг түрүүлмээр. Тиимэ үгэнүүд гэхэдэ «линн» ба «хараа шугам» гэжэ оршуулагдаһан «линия» гэһэн үгэ, тиигээд «террITори» ба «газар дайда» гэжэ оршуулагдаһан «территория» гэһэн үгэ мүн болоно. Эдэ үгэнүүдэй оршуулгын алинининшье бурят-монгол хэлэндэ байжа байдаг, зүгөөр нэгэ зохёол соо хоёр янзаар оршуулһанай хэрэг үгы байгаа. «Лини», «террITори» хоёрыень абабал зохихо һэн гэжэ һанахаар.

Тиигэбэшье, тус оршуулгын гол дутагдалынь энэ бэшэ.

Бидэнэр бурят-монгол литературна хэлэнэй сложно мэдүүлэлэй синтаксис тухай эндэ хэлэхэ һанаатайбди. Энэ асуудал научна литературада үшөө шиидхэгдээгүй. Бурят-монгол хэлэнэй «ба», «болон» гэжэ союзуудай хүсөөр бэе бэедээ үлхэгдэһэн тон олон причастна ба деепричастна оборудуудтай угаа ута найруулганууд мэдүүлэлэй удхые балартуулжархидаг. Хэлэ бэшэгэй үлхөө шэмэгүүдэй дунда мэдүүлэлэйн гол удхын алдагдашадаг тула, уншагша хүн юумэ ойлгожо ядадаг. Иимэ ушар зүйтэй дээрэ тоологдохо аргагүй. Литературые уншагшадай үргэн олониитэдэ улам дүтэ болгохын тула, сложно мэдүүлэлэй синтаксисые дары түргэн гуримшуулха ёһотой.

Бурят-монгол литературна хэлэнэй сложно мэдүүлэлэй синтаксисай саашанхи хүгжэлтын замууд манай интеллигенциин үдэр бүриин практическа ажал-ябуулгаар, мүн арадай яряанай хэлээр заагдана. Арадай яряанай хэлэндэ ута унжагай, бусайданги оборудууд байдаггүй гээшэ.

Арад зоной үргэн олониитые хангажа байдаг газетэдэ энэ асуудал илангаяа шухала, юуб гэхэдэ, газетын хэлэн тон ойлгогдосотой ба эли тодо байха ушартай.

Бурят-монгол литературна хэлэнэй дутагдалые шиидхэхэ гэһэн үүсхэл бурят-монголой үнинэй уранзохёолшо Х. Н. Намсараевай творчестводо үзэгдэнэ. Энэ ушар ехэ һайшаалтай, зүгөөр энэ хэрэг хадаа манай бүхы олониитын хэрэг мүн гээшэ. Научна хүдэлмэрилэгшэдэй ба арад зоной эдэбхитэй дэмжэлгэгүйгөөр нэгэ хүн энэ асуудалые гансаараа шиидхэхэ аргагүй.

Хэлэ бэшэгэй талаар болохоёо байгаа научна конференци бусад олон асуудалнуудай хажуугаар бурят-монгол языкознаниин энэ тон шухала проблемые шиидхэхэ замуудые хараалха аабза гэжэ бидэнэр найданабди.

И. Манжигеев, А. А. Ждановай нэрэмжэтэ Иркутска гүрэнэй университедэй ахалагша багша,
В. Найдаков, 4-дэхи курсын студент.

ФЕЛЬЕТОН

Дабhатай омуль яахадаа „үжөөб?“

Закаменай аймагай Бур-Цакирай сельпо тухай тэндэхи зон «үри шэрэдэ дарагдажа, өөдэлхөө болиhон лэ газар даа» гэжэ хэлсэдэг болошоо. Өөдэлхөө болиhон шалтагаан тухайдань сельпогой пайщигуудай дунда элдэб хөөрэлдөөнүүд болоно. Эдээнэй заримыень нэмээн гоёонгүйгөөр, байhан соонь харуулая:

«—Пай оруула, оруула, шортоо болошоо, соорхой бочко руу уhа эюулжэ байhандал адли.

—Аяар 24000 түхэригэй үрилтэ лэ яагаад орошодог юм гээшэб?! Гайха, гэлы!

—«Могойн эреэн газаагаа, хүнэй эреэн зосоогоо» гэhэн үгэ бии агша. Эгээ энэ түрүүлэгшэ Гуржаповтнай зосоогоо ехэхэн лэ эреэнтэй хүн даа.

—Эндээ гэжэ хэлсэхэдэ, энэтнай «уhан соо хээд дарахада шэнгэхэгүй, уур соо хээд нюдэхэдэ оногдохогүй» гээшын ухаанай, юрдөөл холборхойшье, мэхэтэйшье хүн бшуу лаа.

—Аймпотребсоюзай правлениин түрүүлэгшэ Бабалаев Гуржапов хоёрой холбооридогон гансашье хатуу харын, хахад литрын бэшэ хаш. Лаб лэ нэгэн үшартаи байха! Лаб даа, лаб! Бэе бэеэ үмөөрэлсэхэ, магталсаха гээшыень яана гээбтэ!

— Колхозой түрүүлэгшын тушаалhаа мэнэ hая шэдүүлээшэ Дулмаев Гуржапов хоёрой хоорондохи нүхэсэлгэ тиимэшье hайтай нүхэсэлгэ бэшэ байгаа ёhотой. Колхозойнгоо сабшалан дээрэhээ Гуржаповта сомоо сомоогоор үбhэ сабшуулжа байхадаа миинтээр сабшуулжа байгаа гээ гүбди».

Энэ мэтын хөөрэлдөөнүүдые дуулаад байхадаа, «гал үгы газарhаа утаан гарадаггүй» гэhэн ород арадай оньhон үгэ hанагдаадхиба. Хагсанхай бочко руу уhа эюулжэ байhандал адляар зонэй зөөриин урдан хосоржо байхада, «утаа гаргаhан галай» хаана байhыень ололсожо, унтараалсангүй орхижо болохогүй байна.

Нютагай хүнүүдээр хөөрэлдэжэ, тэмдэглэhэнээ согсолжо, тобшолол хэхэдэ, сельпогой өөдэлхөө болиhон шалтагааниинь тэрээнэй түрүүлэгшэ Гуржапов Бадма Жапович гэгшэ дээрэ яаха аргагүй сэхэ бууба.

Гуржапов 1924 ондо түрэhэн, залуу хүн. Советскэ засагай үедэ түрэhэн, хүмүүжэhэн, үнэн сэхэ хүн байха гэжэ hанан гэhэй ехэ жэгтэй байшоо. Энэ хүн хадаа партиин гэшүүнэй, пропагандистын нэрээр бэеэ далдалаад, зондо харша, гүрэн түрэдэ харша бузар муухай юумэ хэжэ байдаг байба.

Энээнhээ урда тээ Гуржапов 1000 үлүүтэй түхэригэй үрилтэ хээд, хэрэгынь сүүдтэ үгтэхэ болоhон аад, хэнэйшьеб стол соо «мартагдашоо».

Үнгэрэгшэ жэл Гуржапов сельподо хоёр бочко омуль асаруулжа, хахад бочкыень худалдаанда гаргуулаад, «нүгөөдэ бочко хахадыень минии тусхай заабари үгэтэр байлгажа байгты» гэhэн захиралта үгэбэ ха. Хожомынь тэрэ бочко хахад гэхэ гү, али 270-аад килограмм омуль «үжэшэбэ» гэжэ тоологдоод, үрилтэдэ бэшэгдэжэ, сельпо 4000 гаран түхэригөөр гарзаташоо. «Дэлхэйдэ гурбан гайхал» гэhэн арадай таабарида «тэнгэри тулгагүй—нэгэ гайхал, хада бүhэгүй—нэгэ гайхал, далай хабхаггүй—нэгэ гайхал» гэhэн тайлбари үгтэдэг. Бур-Цакирай сельпо шадар болоhон шэнэ гайхалнууд — түрүүлэгшын омуль худалдангүй «байлгажа байгты» гэhэн захиралта үгэhэниинь, дабhатай омулиин «үжэhэн» шалтагааниинь, «үжэнхэй» омулиин хайшаа бороhониинь тайлбаригүйгөөр үлэшөө.

Худалдаанда холо эльгээгдэхэ гэжэ шаб гэмээр дабhалагдаhан омулиин дабhагүй боложо үжөөгүйнь гү, али амитыржа Байкал руугаа талиигаагүйнь лабтай ха юм даа!

Энэ сельпо шадар болоhон үшөө нэгэ гайхал тухай хэлэе. Гуржапов сельподоо 400 банка фруктово консервэ асаруулаад, удаа тээнь тэрээнээ «гутаба» гэhэн бэеэрээ мүн лэ үрилтэдэ бэшэжэ, сельпогоо ехэхэн хэмжээнэй гарзада оруулаа. Тэрэ олон банка консервын «гутаhанай» тайлбари мүн лэ олдоодүй. Консервын шэлые гү, али түмэр хабхагые соо мэрэжэ, агаар оруулдаг юрэ бусын «хулганаанууд» Бур-Цакирта бии болошоо хаш даа.

Гансахан 1952 оной сентябрь соо омульшье «үжэhэн», консервэшье «гутаhан» байна. Оройдоо ганса hарын турша соо иимэ ехэ гарзэ болоо бшуу. Гадна сельпогой аяар 24000 мянган түхэриг үрин тарин болгогдошоhон аад, нэхэмжэлэгдэнэгүй.

Ждановай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ байhанаа хүдөө ажахын артелиин Устав эбдэлэнэй түлөө хүдэлмэриhөө гаргуулhан Дулмаев гэгшэтэй Гуржапов ехэл нал нашан ханинар юм. Дулмаев эмниг моридые hургуулха гэhэн шалтагаар hүүлэй хоёр жэлэй туршада Гуржаповта колхозой шэлэмэл залуу моридые унуулжал байлаг байгаа. Тиин Гуржапов колхозой дүрбэн залуу мори үлгэ hалга, үлхөөтэй яhан болоторынь турааhан, нэгыень хүлhөөнь буулгаhан байна. Хүлhөө буулгаашыень Дулмаев райфогойхидто хониной сэнгээр худалдаа hэн. Зүб, зүб, ганса хониной сэнгээр!

Гуржапов колхозой гэшүүн бэшэ аад, Дулмаев ханиингаа «hайгаар» артелиин сабшалан дээрэ үбhэ сабшажа, хоёр сомоо hурилэнхэй.

Гуржапов өөртөө болоходонь эды шэнээн хомхой аад, гүрэндэ гэхэдэ «намhаал саагуур, наранhаал наагуур» гэжэ бододог. Үнгэрэгшэ жэлдэ гүрэндэ уялгата ёhоор тэрэ мяха, hү тушааха аад, тушаагаагүй. Тэрээнэйнгээ түлөө 1300 гаран түхэригэй ялада унаhан аад, нэгэшье түхэриг оруулнагүй. «Абаха гэхэдэ, алеэ наашань, үгэхэ гэхэдэ, ү татай» гэдэг хүн ёhотойл энэ бэшэ аал?!

1952 оной декабриин 10-да сельпогой тоосоото суглаанай болоходонь, үнөөхи ехэ ехэ гайхалнууд бултадаа тайлбарилагдахань, хэмгүй ехэ гарзын бодото шалтагаан одоошье элирүүлэгдэхэнь, түрүүлэгшэ Гуржапов тушаалhаа халихань гээбы гэжэ hанагдаа hэн. Теэд тиимэ юумэ болоогүй. Юуб гэхэдэ, Гуржаповай баруун гарай хани, аймпотребсоюзай түрүүлэгшэ Бабалаев суглаанай болохо боломсоор бии бололдоод лэ орхёо. Энэ хоёр тус суглаае ехэ мэхэтэйгээр, өөhэдынхеэрээ хадаа ехэ шадамараар үнгэргөө. Тэдэнэр пайщигуудай гурбанайншье нэгэндэ хүрэхэгүй үсөөхэн зониие, ехэнхидэе өөhэдынгөө найдабаритай хүнүүдые суглуулаа. Тииhэн бэеэрээ Бабалаев Гуржаповтаа элдэбынхеэр hорhон малгай үмдэхүүлжэ байжа, тэрээниие бии шадалаараа магтаад, түрүүлэгшээрнь дахин hунгуулаа. Тиихэдэнь зоригтой, зүрхэтэй байха гэжэ суглаанда hогтуу ерэhэн Гуржаповай hогтуунь гарашоо гэлсэдэг.

Гуржаповай хэдышье харатай, зосоогоо хэдышье эреэнтэй hаань, арад зон хүсэтэй, гүрэн түрэ хүсэтэй ха юм даа. Энэ жулик ба тэрээнтэй холбооридогшод хаана холо харайлдаха hэм!

Ш. Байминов.
Ш. Номогонов.

„Ажал тухай В. И. Ленинэй ба И. В. Сталинай хэлэhэн үгэнүүд“ гэжэ сборник Чехословакида хэблэгдээ

ПРАГА, январиин 23. (ТАСС). Чехословацка телеграфна агентствын дамжууhанай ёhоор, «Праце» издательство «Ажал тухай В. И. Ленинэй ба И. В. Сталинай хэлэhэн үгэнүүд» гэжэ сборник хэблэн гаргаба. Капитализмын ба социализмын үедэ ажалай ямар шэнжэтэй байhые харуулhан статьянууд ба хэлэhэн үгэнүүд ном соо оруулагдаба.

Эд товарай эрьесэ ба түлэбэринүүд тухай хитад-румынска хэлсээн

ПЕКИН, январиин 20. (ТАСС). Синьхуа агентствын дамжуулhанай ёhоор 1953 ондо эд товарай эрьесэ ба түлэбэринүүд тухай хэлсээн Хитадай Арадай Республикын ба Румынска Арадай Республикын хоорондо Пекиндэ баталагдаа. Энэ хэлсээнэй ёhоор, 1953 ондо хоёр ороной хоорондо худалдаа наймаанай хэмжээн 1952 онтой сасуулхада 3 дахинhаа үлүүгээр ехэ болохо байна.

Бүхы дэлхэйн залуушуулда ВФДМ-гэй секретариадай хандалга

БУДАПЕШТ, январиин 23. (ТАСС). Колониальна ёhо журамда эсэргүү тэмсэхэ уласхоорондын үдэр февралиин 21-дэ болохоёо байhантай дашарамдуулан, демократическа залуушуулай Бүхэдэлхэйн федерациин секретариат бүхы дэлхэйн залуушуулда уряатайгаар хандаба, тэрээн соонь иигэжэ хэлэгдэнэ:

Колониальна ёhо журамда эсэргүү тэмсэхэ уласхоорондын үдэр «Эб найрамдалые, национальна бэеэ дааhан байдал ба эрхэнүүдээ хамгаалгын түлөө залуушуул нэгэдэгты!» гэhэн лозунг доро энэ жэлдэ тэмдэглэгдэхэ байна.

Дэлхэйн залуушуул! Эб найрамдал хамгаалха арадуудай Конгрессэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын тула бүхы хүсэеэ зорюулха хэрэгтэй. Агууехэ гүрэнүүдэй хоорондо Эб найрамдалай Пакт баталуулха, Корейдэ, Вьетнамда ба Малайда дай зогсоохо, хүнүүдые олоор хюдагша бактериологическа ба бусад түхэлэй буу зэбсэгүүдые хорихо, бэеэ дааhан байдалые бүхы арадуудта үгэхэ ябадал туйлаха шухала.

Залуушуулай эрхэнүүдые хамгаалха уласхоорондын конференци 1953 оной мартын 22-hоо 27 хүрэтэр Венэдэ болохо тула бэлэдхэлэй хүдэлмэри шангадхаха шухала.

Залуушуулай ажабайдалай эрилтэнүүдэй түлөө, эб найрамдалай түлөө тэмсэлые шангадхаха ба нэгэдэхэ шухала.

Колониальна ёhо журамда эсэргүү тэмсэлэй уласхоорондын үдэртэ бэлэдхэл ба энэ жэлдэ тус үдэрые үнгэргэлгэ хадаа эб найрамдалай, национальна бэеэ дааха байдалай ба эрхим hайхан ерээдүйн түлөө тэмсэлдэ залуушуулай дура хүсэлые, этигэл ба зоригые улам батадхаг лэ!

Хитадай ой модоной промышленностиин амжалтанууд

ПЕКИН, январиин 22. (ТАСС). 1952 ондо Хитадай Арадай Республикын ой модоной промышленностиин продукци 1950 онойхитой сасуулхада хоёр дахин шахуугаар ургаба гэжэ «Гунженьжибао» газетэ бэшэнэ.

Орон дотор модо бэлэдхэлэй олон участогууд байгуулагдаа, модо хюрөөдэхэ заводууд баригдаа. Ой модоной промышленностиин хүдэлмэришэдэй городогууд зарим районуудта бии болобо. Жэшээлхэдэ, Бага Хинганай хадада Ичжун гэжэ город байгуулагдаба.

Манай орон дотор ой модоной промышленностьда хэрэгтэй түхеэрэлгэ бүтээн гаргагдана, модо бэлэдхэл механизироралэгдэнэ, модо отолхо газарнуудта ошохо харгынууд hайжаруулагдана.

Советскэ мэргэжэлтэдэй туhаламжын, советскэ дүй дүршэл хэрэглэhэнэй ашаар Хитадта ой модоной промышленностиин хүгжэлтэ туйлагдаба. Модо бэлэдхэлдэ советскэ методүүдые хэрэглэhэнэй ашаар, модоной гээлтэ нилээд бага болоо, энэнь жэл бүри 600 мянга гаран кубометр модо алмаха арга олгоно.

Хитадай Арадай Республикын гадаадын хэрэгүүдэй министр Чжоу Энь-лайн протест

ПЕКИН, январиин 22. (ТАСС). Синьхуа агентствын мэдээсэhэнэй ёhоор, Хитадай Арадай Республикын Арадай Центральна Правительствын гадаадын хэрэгүүдэй министр Чжоу Энь-лай Зүүн-Хойто Хитадай агаарта американска самолёдой нэбтэрэн оролгодо эсэргүү протестые үсэгэлдэр толилбо. Тус самолёдто тусхай агентнууд hуужа ябаhан байгаа. Стратегическэ тагнуул хэхын тула США-гэй правительство энэ самолёдые тиишэ эльгээбэ. Протест соонь иигэжэ хэлэгдэнэ:

1953 оной январиин 12-то нютагай сагаар 21 час 15 минутада американска самолёт Зүүн-Хойто Хитадай Аньдунай районой агаарта нэбтэрэн оробо. Хитадай агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй самолёдууд энэ самолёдые унагаагаа. Самолёдто hуужа ябаhан американска агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй сэрэгэй алба хэгшэ 11 хүн плендэ абтаа. Тэдэнэй дунда—американска 13-дахи авиасоединениин 581-дэхи авиаполкын командир полковник Джон Нокс Арнольд байба. Самолёдто hуужа ябаhан американска агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй 3 хүн унажа үхэбэ. 44—62217 гэжэ серийнэ номертой энэ самолёт стратегическэ тагнуул хэхын, нюуса агентнуудые буулгахын ба холбоо тогтоохын тула шэнээр түхеэрэгдэhэн «В—29» гэжэ самолёт байба. Зүүн-Хойто Хитадай агаарта энэ самолёдой нэбтэрэн оролго хадаа өөрынгөө агрессивнэ дай үргэдхэхэ зорилгоор Хитадта стратегическэ гэмтэ бузар тагнуул хэхые hэдэгшэ американска империализмын бэлэдхэhэн ехэ провокаци болоно. Хитад арад энэ инцидент тушаа гүнзэгыгөөр зэбүүрхэнэ.

Индийскэ резолюциин проектые хуули бусаар абаhан ООН-эй Генеральна Ассамблейн ябуулгануудаар урмашаад, США-гэй правительство Азида өөрынгөө дайнай ябуулгануудые үргэдхэлгэдэ эдэбхитэйгээр бэлэдхэн, hүүлэй хоёр hарын турша дотор элдэбээр аашална. Нэгэн талаhаа, тэрэ хадаа сэрэгэй пленэйхидые алажа, Корейдэ бактериологическа дай хэжэ, корейскэ тылдэ амгалан хүн зониие ба гражданска барилгануудые хамаагүйгөөр бомбодожо байна, тиихэ зуураа, Пхеньянай ба Кэсэной хоорондо ябадаг корейскэ ба хитадай делегациин транспортна автомашинануудта агаарhаа добтолхогүй гэhэн хэлсээе дура зоргоороо эбдэнэ, Корейдэ даб дээрэхи эблэрэлгэ тухай хэлсээ эсэслэн эбдэхые hэдэнэ.

Нүгөө талаhаа, США-гэй правительство Корейдэ эсэргүү агрессидэ хабаадагша өөрынгөө самолёдуудые Хитадай агаарта нэбтэрэн оруулхын, Хитадай хүн зониие алаха зорилгоор бомбодохын ба буудахын тула улам олон удаа эльгээжэ байна. hүүлшын хоёр hарын турша дотор американска агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй самолёдууд Зүүн-Хойто Хитадай агаарта нэбтэрэн ороhон ба 1952 оной ноябриин 28-да, декабриин 8-да, декабриин 13-да бомбодолто хэhэн байна. Тиихэ зуура, Хитадай хэдэн гражданинууд алагдаhан ба шархатаhан байгаа. Агресси үргэдхэлгэдэ сэрэгэй бэлэдхэл шангадхахын тула Хитадта хоролон hүйдхэлгэ эмхидхэхые убайгүйгөөр оролдожо, мүнөө американска агрессорнууд Зүүн-Хойто Хитадта стратегическэ тагнуул хэхын, гэмтэ хэрэг хэхын тула самолёдоо эльгээжэ, дам саашаа хэтэрбэ. Энэ самолёдто тусхай агентнууд hуужа ябаа. Дай үргэдхэхэ ябадалда шэглүүлэгдэhэн США-гэй правительствын эдэ бузар түсэбүүд хитад арадай эсэргүүсэлгээр ба зэбүүрхэлээр угтагдан, гутамшагаар буруу hүрэхэ байна. Аньдунай райондо «В—29» гэжэ американска самолёдой унагаагдаhан баримта американска агрессорнуудые хүлеэжэ байгаа диилдэлгые зүгнэнэ.

Корейскэ дай үргэдхэлгэдэ США-гэй правительствын бэлэдхэл Дальна Востогто ба бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалда аюул болоно гэжэ Хитадай Арадай Республикын Арадай Центральна Правительство тоолоно. Стратегическэ тагнуул хэхэ зорилгоор Хитадай агаарта нэбтэрэн орохын тула тусхай агентнуудые hуулгаhан самолёдые эльгээн хэгдэhэн, энэ ехэ хорото ябуулгада эсэргүү эрид протестые США-гэй правительствода Хитадай Арадай Республикын Арадай Центральна Правительствын даалгабаряар мэдүүлнэб. Хитад арад американска агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй зүгhөө хэгдэhэн убайгүй, агрессивнэ ябуулгануудые ямаршье ушарта тэсэхэгүй, энээнhээ эшэ үндэhэтэй али болохо хойшолонгуудай түлөө бүхы харюусалга США-гэй правительствода тохогдохо гэжэ энээгээр США-гэй правительствода hануулагдана».

КОРЕЙДЭХИ СОБЫТИНУУД

АРАДАЙ АРМИИН ГЛАВНА КОМАНДОВАНИИН МЭДЭЭСЭЛ

ПХЕНЬЯН, январиин 23. (ТАСС). Корейскэ арадай армиин соединенинүүд үнгэрhэн үдэр Хитадай Арадай hайндуратанай частьнуудтай хамтадаа ябажа, түрүүн байhан газартаа американо-английска интервентнүүдтэ ба лисынмановска сэрэгүүдтэ эсэргүү артиллерийскэ байлдаануудые хэбэ гэжэ Корейскэ Арадай-Демократическа Республикын Арадай армиин Главна командовани мүнөөдэр мэдээсэбэ.

Үсэгэлдэр hүни агаарай американска дээрмэшэд Пхеньян городой хүн зоной hуудаг кварталнуудта, мүн сэрэгэй объектнүүдгүй тэрэ шадарай хүдөөгэй районуудта добтолбо.

Мүнөөдэр Арадай армиин зенитнэ частьнууд ба дайсанай самолёдуудые агнан буудагшад дайсанай 3 самолёт унагаагаа.

США-гэй шэнэ правительство

ВАШИНГТОН, январиин 22. (ТАСС). Үсэгэлдэр США-гэй сенат оборонын министрhээ гадна, Эйзенхауэрэй кабинедэй бүхы гэшүүдэй томилолгые баталаа. 1947 оной хуулитай зохилдуулан, оборонын министртэ захирагдадаг сэрэгэй министрhээ, авиациин министрhээ ба далайн сэрэгэй министрhээ гадна, бүхы министрнүүд кабинедэй составта ороно.

Гүрэнэй секретариин тушаалда Джон Фостер Даллес; дотоодын хэрэгүүдэй министрээр—Дуглас Маккей; финанснуудай министрээр — Джордж Хэмфри; юстициин министрээр — Герберт Браунелл; газарталангай министрээр—Эзра Бенсон; худалдаа наймаанай министрээр — Синклер Уикс; почтын министрээр—Артур Саммерфилд; ажалай министрээр—Мартин Даркин томилогдоо.

Эйзенхауэр хадаа Чарльз Эрвин Вильсоной кандидатурые оборонын министрын тушаалда дурадхаба. Вильсоной томилолгые сенат хараагүй, ушарынь зэбсэгтэ хүсэнүүдэй хэрэгүүдые эрхилhэн сенатска комиссиин хэдэн олон гэшүүд Вильсоной томилолгые буруушааба.

Ливанска арад американска „туhаламжые“ буруушаана

БЕЙРУТ, январиин 22. (ТАСС). Ливанска хэблэлэй мэдээсэhэнэй ёhоор, американска уршагта «туhаламжа» абахые ливанска правительствын зүбшөөhэн ябадалда эсэргүү протестын тэмдэг болгон городой хүдэлмэришэдэй ба залуушуулай демонстраци январиин 21-дэ Бейрудэй гол үйлсэнүүдэй нэгэн болохо Баб Идристэ болобо. Демонстрантнууд энэ «туhаламжа» буруушааhан лозунгнуудые хашхаралдаба. Полицейскэ отрядууд демонстраци тараахые оролдоо. Демонстрантнуудай ба полициинхидай хоорондо тулалдаан болобо.

Иимэ демонстраци Касмие городто (Урда Ливан) болоо гэжэ «Телеграф» газетэ заана.

Американска армиhаа тэрьедэнэ

НЬЮ-ЙОРК, январиин 21. (ТАСС). «Арми Нэйви Эйрфорс Джорнэл» гэжэ журнал тэрьедэhэн ямаршье сэрэгэй хүниие, сэрэгэй түрмэhөө зугадаhан хүниие бариhанай түлөө 15 доллар түлэхэ ба тэдэниие сэрэгэй засагаархидта тушааhанай түлөө 25 доллар түлэхэ тухай США-гэй сэрэгэй ведомствын шэнэ директивэ гараа гэжэ мэдээсэнэ. Тэрьедэhэн ушарнуудые элирүүлhэн хэблэлэй мэдээсэлнүүдэй hүүлээр тус директивэ гаргагдаа.

Комсомолка Мария Трофимов БМАССР-эй XXV жэлэй ойн нэрэмжэт сэмбын фабрикада ээрэгшээр хүдэлм рилнэ. Нүхэр Трофимова үнгэрэгш жэлэйнгээ нормые 111,8 процен дүүргэжэ, эрхим шанартай продукц гаргаhан, 1313 түхэригэй түүхэй э алмаhан байна.

Мүнөө энэ стахановка нёдондоной хиhоо дутуугүйгөөр ажалай амжалт туйлажа байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нүхэр Трофимов ажаллажа байна.

А. Мантаевай фото.

„Труд“ гэжэ олзоборилгын артельдэ

БМАССР-эй «Коопинсоюзай системын Улан-Удын «Труд» гэж олзоборилгын артелиин гадар хуб саhа оёдог цехын оёдолшод бригад на методээр ажалладаг болобо.

Урдань энэ цехынхид ганса га сааран хубсаhа оёдог байга hаа, мүнөө бригадна методээр оён hайн мастернуудынь ура нарин ю мыень оёно, мүн тэдэнэр залуу, h hуража байhан хүнүүдэй хүдэлм риие шалгана. Энэ методтэ ороhо hоо хойшо тус артельдэ ажалай б тээсэ 2—3 дахин дээшэлбэ.

Мүнөө бригаданууд хооронд социалистическэ мүрысөөнэй д үдэр бүри гаргагдажа, түрүүлh бригадада Улаан вымпил барю лагдадаг болэнхой.

* * *

Энэ артель хабтаhануудые хэд цехтээ мүнөө жэлдэ типографи эм хидхэхын тула 125000 түхэриг молбо. Тэрэ типографинь элд бланкнууд, документнүүд ба буса материалнуудые республикын эмх зургаануудай захилаар хэблэхэ.

* * *

Эндэ улаан булангай байха квадратна метр талмайтай шулуу шэнэ гэр hаяар баригдахань Мүн элдэб цехүүдэй ба конторы байха 2 дабхар байшан барихын тула артельдэ 600 мянган түхэри hомологдобо.

* * *

Мүнөө жэлдэ «Труд» артель техническэ минимум шудалха кружок эмхидхэтдээд хүдэлмэри жэ байна. Тэдээндэ 100 гара хабтаhашад, сабхишад ба оёдол шод hуралсажа, өөhэдынгөө мэрг жэлые дээшэлүүлнэ.

Н. Бадмацыренова.

hурагшадай туhаламжа

Хориин дунда hургуулиин ах лагша классуудай hурагша Сталинай нэрэмжэтэ колхозой Ба сын-үбэр гэжэ нютагтахи мал № 1 фермые шефтээ абаhан ю Тэдэнэр үбэлэй каникулын үедэ удаа тус фермэдэ ошожо, малшад концерт харуулhан, «дайшалх хуудаhануудые» гаргаhан, арба г ран лозунгнуудые бэшэжэ үлгэh байна.

hаяхан энэ hургуулиин hурагш өөhэдынгөө хүсөөр 100 түхэригэ библиотечкэ абажа малшадта б лэглэбэ.

Мүнөө багшанар нүхэд М. Монкетова, А. Я. Трунев гэгш тэндэхи малшадта нютагай Сов дүүдтэ hунгаха hунгалтанууд туха Дүримые тайлбарилжа үгэнэ.

Г. Цыренжапов.

Редактор Б. Ц. ЦЫЖИПОВ.

Тобшо hонинууд

☆ **1952 оной үйлэдбэриин дүнгүүдhээ.** Ториин аймагай «Заготживсырьёгой» конторо (директорынь нүхэр Б. Тохтохоев) 1952 оной дүнгүүдые гаргаба. Тус конторо үнгэрэгшэ жэлэй түсэбые ангай арhа бэлэдхэлгээр 130 процент, ноохо—105 процент, гахайн шэрхэг ба адуунай дэлhэ суглуулгаар 100 процент дүүргэhэн байна.

Адуушан-ангуушан. «Улаан-Далхай» колхозой (Закамен) адуушан Доржо Базаров даажа абаhан адуун hүрэгөө тобир тарганаар ондо оруулжа байна. Нүхэр Базаров амарха ээлжээтэ үдэртөө агнуурида гарадаг юм. Тиин энэ адуушан-ангуушан 1952 оной туршада 2500 түхэригтэ ангай арhа гүрэндөө тушааhан байна.

☆ **hурагшадай концерт.** Мухаршэбэрэй аймагай Сутайн долоонжэлэй hургуулиин hурагшад hаяхан «Үнэн» колхоз ошожо зүжэг харуулба. Ж. Тумуновай «Сэсэгма» гэжэ пьесые эдэнэрэй табихада колхознигууд ехэ hонирхолтойгоор хараба.

☆ **Гоголиин пьесэ хүдөөгэй сценэ дээрэ.** Сосново-Озерскын дунда hургуулиин hурагшадай самодеятельностиин коллектив Н. В. Гоголиин «Гэрлэлгэ» гэжэ пьесые hурагшадта ба аймагай центрын ажалшадта харуулба.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора—23, заместителя редактора—7-85. отв. секретаря — 3-23. Отделов: партийной жизни, сельского хозяйства—10-17, пропаганды и переводов—6-84, культуры и быта, промышленности—4-52, мест. информации и писем—11-05. Для междугородных переговоров — 13.

Н—00458. Типография Управления по делам полиграфической промышленности, издательств и книжной торговли при Совете Министров БМАССР. Тираж 10.000.